

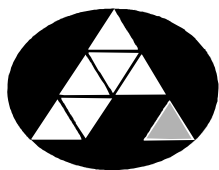
POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Maiju Kokko
Pessi Kuismanen-Eronen

PERHEEN KANSSA TEHTÄVÄ TYÖ LASTENSUOJELULAITOK- SESSA

Työntekijöiden ja vanhempien kokemuksia vastaanottokodin perhetyöstä

Opinnäytetyö
Joulukuu 2011

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2011
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6600

Tekijät

Maiju Kokko ja Pessi Kuismanen-Eronen

Nimeke

PERHEEN KANSSA TEHTÄVÄ TYÖ LASTENSUOJELULAITOKSESSA
Työntekijöiden ja vanhempien kokemuksia vastaanottokodin perhetyöstä

Toimeksiantaja anonyymi

Tiivistelmä

Opinnäytetyössä tarkastellaan perheen kanssa tehtävää työtä lastensuojelulaitoksen näkökulmasta. Käsittelemme nuoruutta, lastensuojeluasiakkuuden taustoja, nuoren kehitystä uhkaavia tekijöitä sekä vanhemmuuden tehtäviä ja haasteita. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vastaanottokodissa tehtävää perhetyötä työntekijöiden ja vastaanottokotiin avohuollon tukitoimena sijoitettujen 12–17-vuotiaiden nuorten vanhempien näkökulmista. Työssä selvitettiin, mitä perheiden kanssa tehtävä työ on tällä hetkellä vastaanottokodissa, vastaako perheen kanssa työskentely vanhempien odotuksiin ja miten perheiden kanssa tehtävää työtä pitäisi vastaanottokodissa kehittää.

Tutkimusmenetelmä oli laadullinen tutkimus, ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin postitse toteutettua kyselyä. Aineisto koostuu seitsemän vastaanottokodin ohjaajan sekä seitsemän vanhemman vastauksista. Analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä, johon kuului teemoittelu. Työntekijöiden ja vanhempien aineistot analysoitiin erikseen, jotta niitä voitiin vertailla keskenään.

Tulosten mukaan sekä vanhemmat että vastaanottokodin ohjaajat pitävät perheen kanssa tehtävää työtä erittäin tärkeänä. Tämä työ on tällä hetkellä vaihtelevaa, eivätkä työntekijät mielestään voi panostaa siihen tarpeeksi. Vanhemmat kokevat saavansa perhetyöstä tarvitsemansa avun hyvin, kuitenkin tuoden esiin joitakin kehittämiskohtia. Vastaanottokodissa tehtävälle perhetyölle tulee kehittää selkeä malli ja työhön tulisi lisätä aikaa ja osaamista. Opinnäytetyötä voidaan hyödyntää perhetyön mallintamisessa, ja jatkotutkimuksena voitaisiin selvittää nuorten kokemuksia perheen kanssa työskentelystä vastaanottokodissa.

Kieli

suomi

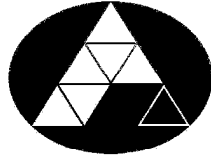
Sivuja 69

Liitteet 10

Liitesivumäärä 14

Asiasanat

perheen kanssa tehtävä työ, vastaanottokoti, vanhemmuus, nuoruus

NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
December 2011
Degree Programme in Social Welfare Work

Tikkarinne 9
FIN 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +358 13 260 6600

Authors

Maiju Kokko and Pessi Kuismanen-Eronen

Title

Family Work in a Child Welfare Institution
Experiences of Employees and Parents on the Family Work in a Reception Home

Commissioner anonymous

Abstract

In this thesis family work is examined from the view of a child welfare institution. We deal with adolescence, the background of the customership in child welfare, the factors threatening the adolescent's development, and the tasks and challenges of parenthood. The aim of the study was to examine the family work being done in a reception home from the view of the employees and parents of 12-to-17-year-old adolescents placed there as an open care support measure. It was examined what family work is like at the moment at the reception home, if the needs and expectations of family work meet the service offered, and to which direction family work should be developed at the reception home.

Our thesis was a qualitative study, and a questionnaire was used to collect data. The data consists of the answers from seven of the reception home's instructors and seven parents. The data was analyzed using content analysis after which it was themed. The data from the employees and from the parents was analyzed separately in order to be compared.

The results of the study emphasize the fact that both the reception home employees and the parents consider family work to be highly important. At present, the family work at the reception home varies, and the employees feel they are not able to contribute enough to it. The parents feel they receive the help they need from the family work well, but also, however, bring out some points of improvement. A clear model for family work being done at the reception home should be created, and there is a need to add more time and expertise into the family work. This thesis can be put to use in modelling family work, and as a further study the experiences of adolescents on the family work at the reception home could be examined.

Language

Finnish

Pages 69

Appendices 10

Pages of Appendices 14

Keywords

family work, reception home, parenthood, adolescence

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	VASTAANOTTOKOTI LASTENSUOJELUSSA	7
	2.1 Sijoitus vastaanottokotiin avohuollon tukitoimena	8
	2.2 Omaohjaajuus.....	9
3	PERHETYÖ LASTENSUOJELULAITOKSESSA	10
	3.1 Lastensuojelulaitoksessa tehtävän perhetyön tavoite	12
	3.2 Perheen kanssa työskentelyn menetelmiä lastensuojelulaitoksessa	14
	3.3 Kasvatuskumppanuus vanhemman ja vastaanottokodin ohjaajan välillä.....	15
4	NUORUUS ELÄMÄNVAIHEENA	16
	4.1 Murrosikäinen nuori	17
	4.2 Lastensuojeluasiakkuuden yleisimpiä taustatekijöitä	18
	4.3 Nuoren kehitystä uhkaavia tekijöitä.....	19
5	VANHEMPANA NUORELLE	22
	5.1 Vanhempi esimerkkinä ja läsnäolijana.....	22
	5.2 Rajojen asettaminen ja haastavaan käyttäytymiseen vastaaminen ..	24
6	TUTKIMUSPROSESSI	24
	6.1 Tutkimusongelma ja tutkimuksen tarkoitus	25
	6.2 Kvalitatiivinen tutkimus.....	26
	6.3 Tutkimuksen kohderyhmä.....	27
	6.4 Aineistonkeruumenetelmän monivaiheinen valinta	28
	6.5 Kyselyn toteutus	31
	6.6 Analyysi	33
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	34
	7.1 Tulokset työntekijöiltä kerätyn aineiston mukaan.....	35

7.1.1	Perheiden tuen tarve	35
7.1.2	Perheen kanssa työskentelyn tavoitteet	36
7.1.3	Perheen kanssa työskentely.....	38
7.1.4	Työnjako perhetyötä tekevien tahojen kesken.....	41
7.1.5	Perheen kanssa työskentelyn kehittäminen	42
7.2	Tulokset vanhemmilta kerätyn aineiston mukaan	45
7.2.1	Perheen tuen tarve ja työskentelyn tavoitteet.....	45
7.2.2	Perheen kanssa työskentely ja sen kehittäminen.....	47
7.2.3	Työskentely perhetyötä tekevien eri tahojen kanssa	49
8	TULOSTEN YHTEENVETO	49
8.1	Erot työntekijöiden ja vanhempien näkemyksissä.....	51
8.2	Yhtäläisyydet vanhempien ja työntekijöiden kokemuksissa	54
8.3	Työntekijöiden erilaiset näkemykset	57
8.4	Vanhempien erilaiset näkemykset	59
9	POHDINTA	60
9.1	Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arviointi.....	60
9.2	Kyselyn toteuttaminen.....	63
9.3	Oppimisen pohdinta.....	64
	LÄHTEET.....	67

LIITTEET

Liite 1	Toimeksianto
Liite 2	Tutkimuslupahakemus
Liite 3	Tiedote opinnäytetyöstä työntekijöille
Liite 4	Ohjeistus kyselyyn vastaamiseen työntekijöille
Liite 5	Kysely työntekijöille
Liite 6	Saate vastaanottokodilta vanhempien kyselyyn
Liite 7	Tiedote kyselystä vanhemmille
Liite 8	Kysely vanhemmille
Liite 9	Kyselyn karhuamisen saate vanhemmille
Liite 10	Analyysipolku

1 JOHDANTO

Uusien lastensuojelun avohuollon asiakkuuksien määrä on lisääntynyt vuosittain. Asiakkuus näyttää yhä useammin alkavan murrosiässä ja taustalla on usein muun muassa pitkään jatkuneita kouluvaikeuksia. Viimeaikaiset tutkimukset tukevat käsitystä, että lasten ja heidän perheidensä pahoinvointia on yhä enemmän ja ongelmat ovat monimuotoistuneet. Entiset lastensuojelun työmenetelmät eivät enää kaikissa tapauksissa riitä vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin, minkä vuoksi tulee kehittää muun muassa työtapoja, joissa lapselle merkityksellisiä läheisiä ja kannattelevia suhteita vahvistetaan. (Heino 2011, 53–54, 70; Kuoppala & Säkkinen 2010, 1; Myllärniemi 2007, 34.) Vuonna 2008 uudistetun lastensuojelulain pyrkimyksenä on puuttua entistä varhaisemmassa vaiheessa lastensuojelun tarpeeseen ja suunnata työn kehittämistä aiempaa tehokkaammin ennaltaehkäisevän ja avohuollollisen työn suuntaan.

Saimme opinnäytetyön aiheen eräästä vastaanottokodista toimeksiantona marraskuussa 2010. Työssä tutkittiin keskisuuren suomalaisen kaupungin vastaanottokodissa avohuollon tukitoimena sijoitettujen 12–17-vuotiaiden nuorten perheiden kanssa tehtävää työtä. Tutkimusongelmaa on tarkasteltu vastaanottokodin ohjaajien ja nuorten vanhempien näkökulmista. Tarkentavat tutkimuskysymykset olivat: mitä perheiden kanssa tehtävä työ on tällä hetkellä vastaanottokodissa, kohtaavatko perheen kanssa työskentelyn tarpeet ja odotukset tarjotun palvelun kanssa ja mihin suuntaan perheiden kanssa tehtävää työtä pitäisi vastaanottokodissa kehittää? Tutkimus on rajattu koskemaan tapauksia, joissa nuoren tavoitteena on ollut kotiin palaaminen vastaanottokotijakson jälkeen. Tutkimus on laadullinen, ja tutkimusaineiston keräämiseen käytetty menetelmä on kysely. Aineisto on kerätty seitsemältä vastaanottokodin ohjaajalta ja seitsemältä vanhemmalta.

Tiesimme jo sosionomiopintojen puolivälissä haluavamme tehdä opinnäytetyön lastensuojeluun liittyvästä aiheesta. Olemme molemmat tehneet opintojen aikana työharjoitteluja lastensuojelussa ja suunnanneet opintojamme ja ammatillista osaamistamme lastensuojelutyöhön. Kiinnostuksemme tutkimuksen aiheeseen

kumpuaa erityisestä halusta työskennellä jatkossa lastensuojelun ja nuorten parissa ja oppia aiheesta mahdollisimman paljon.

Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat perheen kanssa tehtävä työ, vastaanottokoti, nuoruus ja vanhemmuus. Teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan perheen kanssa tehtävää työtä lastensuojelulaitoksen näkökulmasta. Vastaanottokodin tehtävää ja toimintaa lähestytään avohuollon tukitoimena toteutettavan sijoituksen, perheen kanssa työskentelyn ja omaohjaajuuden kautta. Käsitelyyn nostetaan nuoruus elämänvaiheena, murrosikä, yleisiä lastensuojeluasiakkuuden taustatekijöitä ja nuoren kehitystä uhkaavia tekijöitä. Lisäksi keskitytään vanhemmuuden tehtäviin ja haasteisiin.

Tutkimusprosessin kuvauksessa esitellään tutkimusta ja menetelmävalintoja. Tutkimuksen tulokset esitellään omina kokonaisuuksinaan vanhemmilta ja työntekijöiltä kerätyn aineiston mukaan. Tulosten yhteenvedossa esitellään keskeisimmät tutkimustulokset ja johtopäätökset. Pohdinnassa tarkastellaan tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta, tutkimusprosessia ja omaa oppimista.

2 VASTAANOTTOKOTI LASTENSUOJELUSSA

Vastaanottokodilla tarkoitetaan ympärivuorokautista hoitoa tarjoavaa lastensuojelun sijaishuoltoyksikköä, jonka tehtävänä on selvittää ja arvioida lastensuojelun tarpeessa olevien lasten sekä heidän perheidensä elämäntilannetta. Vastaanottokoti voi olla kunnallinen tai yksityinen. Perustehtävänä vastaanottokodissa on arvioida, missä lapsen turvallisen ja tarpeiden mukaisen hoidon ja huollon tulee tapahtua. Vastaanottokoti vastaa sijoituksen aikana lapsen kasvun ja kehityksen tukemisesta sekä huolehtii tarvittaessa erityishoidon ja kuntoutuksen järjestämisestä. (Vastaanottokodit 2008.)

Lapsen ja hänen läheistensä kanssa tehdään kriisityötä ja selvitetään perheen elämäntilannetta arvioiden lapsen ja perheen tuen tarvetta. Vastaanottokodissa työskennellään yhdessä lapsen, vanhempien, perheen verkostojen ja viranomaisverkoston kanssa ja arvioidaan vanhempien hoito- ja kasvatustaitoja sekä

vanhempien edellytyksiä ja voimavaroja turvata lapsen edun mukainen hoito ja huolenpito. Sijoituksen aikana arvioidaan lapsen hyvinvointia sekä fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä havainnoimalla lapsen toimintaa, käyttäytymistä ja vuorovaikutusta. Arvioinnin tavoitteena on selvittää esimerkiksi, mistä syystä kasvu ja kehitys ovat tämän lapsen kohdalla vaarantuneet, pystyvätkö vanhemmat ottamaan vastuun lapsesta ja kykenevätkö vanhemmat tarjoamaan lapselle riittävän hyvän vanhemmuuden ja turvallisen kasvuympäristön. Lisäksi arvioidaan, saako lapsi ikätasoonsa nähden riittävän hyvän hoidon ja huolenpidon, ovatko vanhemmat valmiita ottamaan vastaan apua ja ymmärtävätkö vanhemmat, miksi he ottavat tarjottua apua vastaan. Arvioinnin lähtökohtana ovat lapsen yksilölliset tarpeet. (Vastaanottokodit 2008.)

Keskeinen tavoite vastaanottokotijaksolla on auttaa perheitä löytämään vaihtoehtoja lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvien pulmien ratkaisemiseksi. Sijoituksen aikana vanhempien kanssa käydään keskustelua siitä, miten perheen ongelmat vaikuttavat lapseen ja hänen kehitykseensä. Samalla selvitetään vanhempien näkemyksiä ja toiveita. Vanhempia motivoidaan, ohjataan ja tuetaan ongelmiansa tunnistamisessa, hakeutumisessa omaan hoitoon, kuten mielen-terveys- ja päihdepalvelujen piiriin sekä tarjotun tuen vastaanottamisessa. Työntekijät voivat tehdä perhetyötä ja tukea arjen vanhemmuutta usein ”kädestä pitäen”. Vastaanottokotisijoituksen aikana tehdään ratkaisu siitä, palaako lapsi kotiin vai jatkosijoitetaanko hänet lyhyt- tai pitkäaikaisesti kodin ulkopuolelle. Vanhempia ja lasta autetaan ymmärtämään tilannetta. (Vastaanottokodit 2008; Saastamoinen 2008, 86–87; Mitä on lastensuojelu? 2009.)

2.1 Sijoitus vastaanottokotiin avohuollon tukitoimena

Lapsen sijoittaminen lastensuojelulaitokseen voi tapahtua kiireellisenä sijoituksena, avohuollon tukitoimena tai huostaanottamalla lapsi (Laakso 2009, 27). Tarkastelemme tutkimuksessamme vastaanottokotiin sijoittamista ainoastaan avohuollon tukitoimen näkökulmasta. Avohuollon tukitoimena oman kodin ulkopuolelle sijoittamiseen tarvitaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus (Laakso 2009, 27). Päätöksen vastaanottokotiin sijoittamisesta tekee lastensuojelun sosiaalityöntekijä tai sosiaalipäivystäjä (Vastaanottokodit

2008). Tarve lastensuojelun avohuollon tukitoimiin kertoo siitä, että lapsen terveys ja kehitys on vaarantunut niin paljon, ettei perhettä ja lasta voida auttaa riittävästi kunnan peruspalveluiden kautta (Heino 2011, 53). Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen aikana lapsen huolto ja hänen asioistaan päättäminen säilyvät kokonaan huoltajilla (Sijoitus avohuollon tukitoimena 2010).

Avohuollon tukitoimena toteutettavan sijoituksen aikana tulee perhettä kuntouttaa ja tarjota sille ratkaisuja siten, että lapsi voi palata mahdollisimman nopeasti takaisin kotiinsa. Sijoitusta voidaan käyttää tukena perheen lyhytaikaisissa kriiseissä, kuten avioerotilanteessa tai murrosiän vaikeuksissa. Sitä voidaan hyödyntää yhtä lailla pitempiaikaisten ongelmien selvittämisen ajaksi, kuten mielenterveysongelmat perheessä, vanhemmuuteen liittyvät kysymykset tai päihteiden väärinkäyttö. Lapsen sijoittamista yksin avohuollon tukitoimena ei tule käyttää pitkäaikaisesti lapsen hoidon järjestämiseen esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi ei vanhemmista johtuvista syistä voi palata kotiinsa. (Sijoitus avohuollon tukitoimena 2010.)

2.2 Omaohjaajuus

Omaohjaajan tehtävä oli alkujaan lastensuojelulaitoksissa lasten asioiden hoitaminen, järjesteleminen ja lapsen asioista selvillä oleminen. Sittemmin omaohjaajat ovat olleet entistä enemmän lapsen eivätkä vain hänen asioidensa hoitajia. Omaohjaajasuhde on lapsen tarpeet huomioiva terapeuttilainen ihmissuhde lastensuojelulaitoksessa. Aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksella on lapsen tunne-elämän vaurioita korjaava merkitys. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 7.) Vogtin (2005) mukaan laitoksessa lapsen yksilöllisen hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon tärkeimpänä menetelmänä ja välineenä on nimenomaan omaohjaajuus. Omaohjaaja nähdään lapsen edun asianajajana, jonka vastuulla on lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja esille tuominen. (Vogt 2005, 17.)

Vastaanottokodeissa omaohjaajatyöskentely on keskeinen hoitomenetelmä. Omaohjaajan perustehtävä on sitoutua lapsen suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen hoitoon ja kasvatukseen. Omaohjaaja toimii sosiaalityöntekijän työparina ja yhteyshenkilönä, perehtyy huolella lapsen taustoihin ja tilanteeseen sekä

muodostaa kokonaisvaltaisen käsityksen lapsen tilanteesta. Tehtävinä ovat lapsen äänen esille tuominen, asiantuntijuus, luottamuksellisen suhteen luominen, rajojen asettaminen, toimiminen lapsen vahvana tukena ja opastajana arjessa, huolehtiminen yhteydenpidosta lapsen läheisverkostoon sekä muihin mahdollisiin yhteistyötahoihin sekä lapsen tukeminen koulunkäyntiasioissa. (Lastensuojelun työryhmä 2010.)

Omaohjaaja huolehtii yhteydenpidosta lapsen vanhempiin ja perhetyön toteutumisesta. Omaohjaajan tehtävänä on myös työyhteisön pitäminen ajan tasalla lapsen tilanteesta sekä yhteistyö muun tiimin kanssa. Omaohjaajajärjestelmällä voidaan helpottaa asiakkaan asettumista yksikköön samalla, kun nimetty omaohjaaja tuo asiakkaalle tunteen siitä, että joku työntekijä on juuri häntä varten ja tukena asioiden selvittelyssä. (Lastensuojelun työryhmä 2010.)

3 PERHETYÖ LASTENSUOJELULAITOKSESSA

Lastensuojelussa vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä kutsutaan perhetyöksi (Pösö 1995, 90). Perhetyö on yhteiskunnallista ja sosiaalista työtä, jossa on tavoitteena ratkaista ihmisten arkielämässä esille tulleita ongelmia ja haasteita. Keskeisiä periaatteita ovat asiakas-, perhe- ja lapsilähtöisyys. Työskentelyssä perheen asioita käsitellään koko perheen sekä jokaisen yksittäisen perheenjäsenen näkökulmasta. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 15, 17, 22.) Perhetyö voidaan ymmärtää monella eri tavalla, mutta usein se on asiakasperheen yleistä tukemista ja arjen ryhdittämistä, toisinaan hyvinkin syvällistä puuttumista (Heino, Berg & Hurtig 2000, 21).

Perhetyötä tekevät monen eri alan ammattilaiset ja siitä vallitsee käsitteellinen epäselvyys (Heino 2011, 69–70; Laakso 2009, 186). Lastensuojelulaki määrittelee perhetyön kotona annetuksi palveluksi ja se liitetään avohuollon tukitoimenpiteinä tehtävään työhön (Finlex 2007). Koska perhetyötä kuitenkin tehdään eri organisaatioiden nimissä, nähdään se käytännössä lähinnä työmenetelmänä tai näkökulmana, joka ohjaa työskentelyä ja sen kohdentamista koko perheeseen. (Järvinen ym. 2007, 15; Myllärniemi 2007, 5).

Lastensuojelulaitoksissa perhetyötä tekevät koko henkilökunta tai työhön erikseen nimetyt työntekijät. Perhetyön käsite on laitoksen yhteydessä ongelmallinen. Sillä voidaan tarkoittaa työntekijöiden satunnaista ja yhteydenpitoa vanhempiin ylläpitävää työskentelyä tai intensiivistä työskentelyä perheiden kanssa. Osa työstä voi suuntautua perheiden kotiin tai sitä voidaan tehdä erillisessä yksikössä. Lastensuojelulaitoksissa tehtävä perhetyö on arvioivaa ja kuntouttavaa. Ennen sijoituksen loppumista perheelle räätälöidään riittävä tukiverkko ja avustetaan perhettä yhteistyön aloittamisessa uusien tahojen kanssa. On tärkeää tarjota perhetyötä myös laitossijoituksen jälkeen, jotta saadaan turvattua kotiutumisen jälkeinen tilanne perheessä. (Heino ym. 2000, 173, 176, 185.)

Lastensuojelulaitoksesta käsin tehtävän perheen kanssa työskentelyn onnistumiseen vaikuttavat laitoksen tekemän perhetyön sisällöllisen ja toiminnallisen rakenteen selkeys sekä työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyö. Hyvin kartoitettu perhetilanne ja valmisteltu tukitoimi ovat lähtökohtia onnistuneelle ja kuntouttavalle perhetyölle lastensuojelulaitoksessa. Työtä tehdään yhdessä sovitujen tavoitteiden suuntaisesti. (Heino ym. 2000, 176.)

Perheen kanssa työskentelyssä kuullaan niin vanhempien tuntemuksia ja ajatuksia kuin yhtä lailla nuoren tunteita esimerkiksi suhteessa vanhempiinsa ja perheeseensä. On tärkeää tietää, minkälaiseksi nuoret kokevat elämänsä ja mitä he odottavat tulevaisuudeltaan, sekä huomioida nuoren näkökulma ja tiedon välittäminen nuorille heitä koskevissa asioissa. (Pohjola 2005, 50–51.) Työntekijä voi nähdä onnistuneen työn tuloksia tuettavan perheen arkisten asioiden muuttumisessa. Esimerkiksi nuoren oireilun väheneminen tai vanhempien alkoholinkäytön väheneminen kertovat osaltaan onnistuneesta perhetyöstä. (Heino ym. 2000, 23, 43.) Konkreettisista muutoksista ja perhetyön tuloksista voi kuitenkin olla vaikeaa saada pitävää näyttöä (Laakso 2009, 217).

Laakson (2009) mukaan lastensuojelulaitoksissa tehtävä perhetyö on melko näkymätön ja tutkimaton alue kirjallisuudessa. Hän mainitseekin tutkimuksessaan, ettei hän ole löytänyt erittelyjä ja analyyssejä lastensuojelulaitoksissa vanhempien kanssa tehtävästä työstä. (Laakso 2009, 6, 16.) Tieto lastensuojelulaitoksissa tehtävästä perhetyöstä on vähäistä, sillä aihetta näyttää olevan tutkittu

vain pintapuolisesti osana lastensuojelulaitoksissa tehtävän työn tutkimusta. Tarpeeksi yksilöidyn ja opinnäytetyön aiheen raamien mukaisen teorian löytäminen oli haasteellista, sillä aihetta ei ole aiemmin paljon tutkittu eikä siitä ole saatavilla yksilöityä tietoa. Löysimme lastensuojelulaitoksissa tehtävästä perhetyöstä muutamia opinnäytetöitä.

3.1 Lastensuojelulaitoksessa tehtävän perhetyön tavoite

Lastensuojelussa perheen kanssa tehtävän työn tavoite on lapsen etu, jota lähestytään usein vanhemmuuden kautta. Lastensuojelun avohuollon perhetyön keskeisimpänä tavoitteena on ehkäistä nuoren sijoittamisen tarvetta tukemalla perheen selviytymistä ja vanhemmuutta. Toiminnan kohteena on perhedynamiikka: perheenjäsenten välinen vuorovaikutus, vanhemman ja lapsen välinen suhde, kuinka perhe toimii arjessa, roolit perheessä, arjen sujuminen ja siinä jaksaminen. (Myllärniemi 2007, 7, 23.)

Lastensuojelulaitoksessa tehtävän perhetyön pääasiallinen tavoite on nuoren ja vanhempien välisen suhteen säilyminen ja sen tukeminen sekä muutoksen aikaansaaminen vanhemman ja nuoren välisessä suhteessa niin, että nuori voi palata takaisin kotiin. Perheiden elämäntilanteet ovat hyvin yksilöllisiä ja täten myös perheen kanssa tehtävän työn painotukset vaihtelevat. (Laakso 2009, 188–189, 221.) Perhetyön tavoitteita ovat nuoren ja perheen tukeminen, arjen rakenteiden ja perheen voimavarojen vahvistaminen, hyvinvoinnin lisääminen sekä arjen hallinnan ja selviytymisen tukeminen. Tukea voidaan tarjota esimerkiksi nuoren kasvuun ja kehitykseen liittyvissä ongelmissa, perheen sosiaalisen verkoston rakentamisessa tai päihde- tai väkivaltaongelmissa. (Perhekeskus 2008; Järvinen ym. 2007, 15.) Perhetyön tavoitteena on saada perheet itse kantamaan vastuuta velvollisuuksistaan, jolloin nuoren huostaanotolta voidaan välttyä (Laakso 2009, 186; Nätkin & Vuori 2007, 16).

Perheen kanssa työskenneltäessä tavoitteena on kuulla kaikkia asianomaisia sijoittamiseen johtaneista syistä ja tapahtumista sekä lapsen ja vanhempien tilanteesta. Käsiteltäviä aiheita ovat muun muassa tukitoimen mahdollinen kesto ja tuolle ajalle asetetut konkreettiset tavoitteet. Perhetyön kautta tavoitellaan

keinoja edesauttaa nuoren suhteen vahvistamista vanhempiin sekä keinoja jäsentää tavoitteellista työskentelyä vanhempien kanssa. Yleisenä tavoitteena on saada aikaan tarvittavia konkreettisia muutoksia perheen arjessa niin, että nuoren kotiinpaluu mahdollistuu. Muutos ei tapahdu itsestään, vaan vanhemmat tarvitsevat siihen tukea. Työntekijän tehtävänä on ottaa rohkeasti puheeksi ongelmiksi koetut aiheet ja käsitellä vanhemman kanssa lastensuojelullista interventiota vaatinutta tilannetta. (Laakso 2009, 190–191, 217; Myllärniemi 2007, 33.) Muutosorientaation lisäksi perhetyö on perheenjäsenten suhteita kannattelevaa ja ylläpitävää (Myllärniemi 2007, 10; Heino 2008, 44).

Lastensuojelulaitoksissa perheen kanssa tehtävän työn tavoitteet liittyvät keskeisesti vanhemmuuteen. Työskentelyn osa-alueita ovat vanhemmuuden arviointi, sen säätely, kontrollointi, ohjaaminen sekä vanhemmuus kumppanuutena ja vanhemmuuteen houkuttelu. Perhetyön osana työntekijä motivoi ja ohjaa vanhempaa hakemaan apua ongelmiinsa, kuten päihteidenkäyttöön, jaksamattomuuteen, masennukseen tai toimeentulon niukkuuteen. Perhetyön tavoite ei ole kuitenkaan vanhempien kuntoutus. (Laakso 2009, 188–189, 221.) Perhetyö sinänsä ei välttämättä ratkaise perheen ongelmia, vaan siinä voidaan tarvita moniammatillista yhteistyötä sekä aina perheen omaa havahtumista ja voimaantumista (Uusimäki 2005, 37).

Lastensuojelun avohuollon käytäntöjä on kritisoitu siitä, että ne painottuvat vanhempien kanssa työskentelyyn sekä vanhemmuuden ja perheen yhtenäisyyden turvaamiseen lasten hädän kustannuksella. Lastensuojelussa on kuitenkin noussut keskeiseksi painotus lapsen yksilöoikeuksista ja se on sivuuttanut perhekeskeisyyttä. Toisaalta vanhempien osallisuutta ja roolia lasten asioissa ei voida sivuuttaa. (Myllärniemi 2007, 7, 23.) Tätä ristiriitaa joudutaan lastensuojelussa ja perhetyössä jatkuvasti pohtimaan (Heino 2008, 19–20). Lastensuojelua käsittelevästä kirjallisuudesta ja tutkimuksista (ks. Heino, Berg & Hurtig 2000 ja Elo-Kuru 2003) on havaittavissa, että lastensuojelulaitoksissa tehtävä perhetyö painottuu vanhempien kanssa työskentelyyn. Se käsittää lähinnä yhteydenpitoa vanhempiin lapsen asioissa sekä vanhemman ja lapsen yhteyden säilymisen tukemista.

3.2 Perheen kanssa työskentelyn menetelmiä lastensuojelulaitoksessa

Vastaanottokodissa ohjaajien työskentelyote on perhekeskeinen, jolloin vanhempien vanhemmuutta pyritään tukemaan eri keinoin (Lastensuojelun työryhmä 2010). Omaohjaajan tekemää perhetyötä ovat yhteydenpito perheeseen ja sukulaisiin, voimavara- ja ratkaisukeskeiset keskustelut, vanhempien kasvatus työn tukeminen ja ohjaaminen, tapaamiset yksikössä, mahdolliset kotikäynnit, puhelinkeskustelut ja tavoitteiden toteutumisen arviointi. (Elo-Kuru 2003, 74; Järvinen ym. 2007, 16.) Puheluilla vanhemmille halutaan konkreettisesti viestittää, että vanhemman oletetaan ja halutaan olevan mukana nuoren arkisissa asioissa. Puheluissa voidaan sopia esimerkiksi kotilomien käytännöistä ja tiedustella kuulumisia loman aikana tai sen jälkeen. (Laakso 2009, 193.) Keskeinen osa lastensuojelun perhetyötä on myös nuoren ja vanhemman kanssa tehtävä tunnetyöskentely (Ashford, LeCroy & Lortie 2006, 101; Tolonen 2009, 151).

Työskentelyn sisältöä ovat työntekijän antama konkreettinen opastus, neuvo ja malli siitä, miten toimia nuoren kanssa ja ratkoa asioita varsinkin arkisissakin tilanteissa. Vanhempia tuetaan nuoren kanssa asioista sopimisessa ja ristiriitatilanteissa toimimisessa. Ennalta sovittujen neuvottelujen ja tapaamisten lisäksi vanhemmat myös käyvät osastolla esimerkiksi tuomassa jotakin lapselle, jolloin työntekijällä ja vanhemmilla on mahdollisuus vaihtaa kuulumisia ja sopia käytännön asioista. Arkisten kohtaamisten lomassa työntekijä pystyy ikään kuin huomaamatta antamaan konkreettisia neuvoja kasvattamisessa. Jutustelun tavoitteena voi olla esimerkiksi vanhemman saaminen tarkastelemaan omaa toimintaansa nuoren näkökulmasta. (Laakso 2009, 191–192, 202–203, 222.)

Työntekijän ja vanhemman välinen vuorovaikutustilanne on lähtökohdaltaan haasteellinen tilanteen hierarkkisuuden vuoksi. Riskinä neuvontatilanteissa on, että työntekijän antamat ohjeet voivat muodostua liian abstrakteiksi ja käytännöstä irrallisiksi eikä neuvonta anna perheelle tarpeeksi välineitä toimintaan. Tarvitaan konkreettisia toimintatapaehdotuksia, ohjeita ja ratkaisuja sekä esimerkkejä. Kun neuvo esitetään yhtenä vaihtoehtona muiden joukossa, se jättää

tilaa myös muille tavoille ja rohkaisee perhettä kehittelemään itse toimintamalleja ja ratkaisuja. (Vidén 2007, 110–119.)

Perhetyötä voivat olla omaohjaajan lisäksi tekemässä esimerkiksi sosiaalityöntekijä, sosiaalikasvattaja, koulu, nuorisotyö ja nuorisopsykiatrinen työ. Lastensuojelulaitoksessa olevan lapsen perheen kanssa tehtävän työn tekemisessä voikin toisinaan olla epäselvyyttä siitä, kenen tehtäviin se kuuluu. (Elo-Kuru 2003, 74; Heino 2011, 69–70; Aaltonen & Heikkinen 2009, 167.) Lastensuojelulaitoksessa perhetyön tekemistä pidetään kuitenkin tärkeänä ja sen katsotaan olevan yksi työn vaativimmista osaamisalueista (Elo-Kuru 2003, 55).

3.3 Kasvatuskumppanuus vanhemman ja vastaanottokodin ohjaajan välillä

Lastensuojelussa kasvatuskumppanuusajattelu¹ voi olla vaikeaa ja se voi tuntua ristiriitaiselta. Lastensuojelulaitoksessa vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ei ole pelkästään kasvatuskumppanuutta, vaan siihen sisältyy myös vanhemman kunnon ja elämäntilanteen arviointia sekä vanhemmuuden kontrollointia. Perheiden toimintaan puuttumista ei voida välttää, eivätkä perheet aina mukaudu kumppanuuteen. Perhetyön kentällä asioiden avoin esille ottaminen merkitsee kuitenkin mahdollisuutta hyvään dialogiin sekä kunnioittavaan kohtaamiseen ja moniääniseen vuoropuheluun asiakkaan ja ammattilaisen välillä. (Nätkin & Vuori 2007, 33–34; Laakso 2009, 203–204.)

Työntekijän ja vanhemman kohtaamisen välillä voi olla jännitettä. Kanssakäymistä sävyttää vahva ideologia vanhempien tukemisesta ja tasa-arvoisesta kasvatuskumppanuudesta sekä toisaalta kohtaamisen institutionaalinen luonne. Työntekijä edustaa ennen kaikkea lastensuojelun ammattilaista. Ammatillisesti haastavat tilanteet vanhempien kohtaamisen kanssa tulevat eteen usein yllättäen ja ennakoimatta. (Laakso 2009, 193–194.)

¹ Kasvatuskumppanuudessa ammattilaiset sitoutuvat lapsen huolenpidon ja oikeuksien edistämiseen yhteistyössä vanhempien kanssa. Sillä tavoitellaan vanhempien osallisuutta kiinnittämällä huomiota muun muassa siihen, miten vanhemman lasta koskeva tietämys tulee kuulluksi ja jaetuksi vuoropuhelussa ammattilaisten kanssa. (THL 2011.)

Perhetyön onnistumisen kannalta työntekijän ja asiakasperheen välinen positiivinen ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde on ensiarvoisen tärkeä. Se vaatii työntekijältä ammattitaitoa ja hyviä vuorovaikutustaitoja. (Heino ym. 2000, 23, 43.) Perhetyössä ja kasvatuskumppanuudessa työntekijän vuorovaikutustaitojen merkitys ja oman persoonan käyttö työvälina on korostunutta. Osaamiseen ja perheiden kohtaamiseen tarvitaan erityisesti ihmissuhdetaitoja. Kasvatuskumppanuussuhteen luominen ja ylläpitäminen on vaativaa, mutta myös antoisaa. (Elo-Kuru 2003, 73–74, 76.) Keskustelut ja neuvottelut edesauttavat työntekijän ja vanhemman luottamuksellisen suhteen syntymistä (Laakso 2009, 191; Järvinen ym. 2007, 79–80). Kun asiakassuhde on luottamuksellinen, pystytään molemmin puolin tuomaan esille aratkin asiat, epäonnistumiset ja hankaludet, ja asioista uskalletaan olla myös eri mieltä (Järvinen ym. 2007, 21–22; Laakso 2009, 203).

4 NUORUUS ELÄMÄNVAIHEENA

Nuoruuden katsotaan alkavan 10–12 vuoden iässä ja loppuvan noin 21–22-vuotiaana (Dunderfelt 1997, 92–93; Ashford ym. 2006, 388). Lastensuojelussa nuoruus rajataan 12–17-ikävuoteen. Nuoruuden ikävuodet sisältävät merkityksellisiä nuoreen ja perheen arkeen vaikuttavia muutoksia ja siirtymiä kuten puberteetti, siirtyminen yläkouluun, kaveripiirin muutokset, ammatilliseen koulutukseen siirtyminen sekä harrastusten vaihtuminen ja löytäminen. (Heikkinen 2007, 7; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2009.) Nuori saattaa rikkoa rajoja saadakseen arvostusta kavereiltaan ja hänellä voi ilmetä riskialttiutta päihteisiin ja rikoksiin (Cacciatore 2009, 84–86). Kehitysteemoina nuoruudessa on löytää vastauksia kysymyksiin kuka olen, miten eroan muista ja mitä haluan elämältäni (Dunderfelt 1997, 92–93; Ashford ym. 2006, 388). Koko nuoruusvaiheen keskeisenä kehityssaavutuksena on ehjän identiteetin rakentuminen, jonka pohjalta nuori kykenee sitoutumaan ihmisiin, tehtäviin ja aatteisiin (Laurila 2003, 22).

4.1 Murrosikäinen nuori

Nuoruudessa yksilö kehittyy fyysisesti aikuiseksi, oppii keskeiset yhteisölliset taidot ja valmiudet, itsenäistyy lapsuuden perheestä, etsii aikuisuuden rooleja sekä muodostaa käsityksen omasta itsestään (Nurmi 1995, 256). Murrosiässä nuoren keho sekä hormonaalinen toiminta muuttuvat huomattavasti, minkä seurauksena esimerkiksi seksuaalisuus kehittyy. Usein nuoren kokemat muutokset hämmentävät nuorta ja hänen perhettään. (Niemistö 2001, 40–41.)

Nuoruusiän varhaisvaiheessa nuori kokee ihmissuhteiden kriisin. Tällöin on tyyppillistä protestointi vanhempia ja muita auktoriteetteja vastaan sekä ystävyys-suhteiden solmiminen ikätovereiden kanssa. (Dunderfelt 1997, 92–93.) Vilkastunut hormonitoiminta vaikuttaa nuoren mielialaan. Tunteiden kehittyminen, täsapaino ja niiden ilmaisun ja tunnistamisen oppiminen ovat edellytys nuoren kehitykselle, sosiaaliselle taitavuudelle, mielenterveydelle, toisiin ihmisiin mu-
kautumiselle ja kokonaisuudessaan mielekkäälle elämälle. Nuoren suhtautumi-
nen vanhempiin muuttuu ja hän alkaa ottaa etäisyyttä, kuitenkin tarviton vielä
runsaasti huolenpitoa. Ristiriita tekee nuoren levottomaksi, mikä ilmenee muun
muassa kiukutteluna vanhemmille. (Howe 2005, 11–13; Niemistö 2001, 41–43.)

Nuoruusiän keskivaiheessa nuori kokee identiteettikriisin. Minäkokemuksen sel-
kiinnyttäminen, omien rajojen kokeilu, itsensä tutkiskelu ja reflektointi ovat ajan-
kohtaisia. (Dunderfelt 1997, 93; Ashford ym. 2006, 388.) Nuoren ajatukset
suuntautuvat oman muuttumisen hyväksymiseen ja kodin ulkopuoliseen maail-
maan. Tunteet kuohahtelevat aiempaa helpommin, minkä avulla irtaantuminen
lapsen roolista mahdollistuu. Tarve irtiottoon vanhemmista on murrosiässä vah-
va. Murrosiässä nuoren käytös muuttuu ja hän alkaa tehdä omia päätöksiä.
Nuori voi kokeilla vaarallisiakin asioita, mihin aikuinen puuttuu tarvittaessa.
(Cacciatore 2009, 42, 89–91; Kaimola 2005, 19.)

Murrosiän voimakkuutta ei voi ennalta arvioida. Nuori voi kieltää ja piilottaa it-
senäistymisaggressionsa ja kehittävää erilaisia psykosomaattisia oireita, kuten
pää- ja vatsakivut, oksentelu, paastoaminen tai pakonomainen liikunta tai viilte-
ly. Osa nuorista ei näyttäisi käyvän läpi mitään kriisivaihetta suhteessa itseensä

ja vanhempiinsa, vaan kehitys näyttää jatkuvalta ja varttuminen aikuiseksi tapahtuu ilman näkyvää kuohuntaa. Murrosikä on riskialtista aikaa ja voi muodostaa kehitysriskin joillekin nuorille, mikä näkyy tilastoissa esimerkiksi rikollisuuden ilmentymisen lisääntymisenä nuoruusvuosien aikana. (Nurmi 1995, 257–258.) Helppona ja hiljaisena näyttäytyvä murrosikä ei aina kerro nuoren hyvinvoinnista, vaan on tarkasteltava, miten nuori todellisuudessa voi (Cacciatore 2009, 43).

Tutkimusten mukaan suomalaislapset ovat eurooppalaisia ikätovereitaan onnettomampia, kuormittuneempia, viihtyvät huonoimmin koulussa ja suhtautuvat elämään pelokkaimmin. Erityisesti psyykkinen huonovointisuus ja itsetunnon ongelmat ovat yleisiä. Lapsen mielenterveys on riippuvainen muun muassa sosiaalisen ja psykologisen vanhemmuuden riittävän hyvästä toteutumisesta. (Hii-la 2005, 7; Laurila 2003, 14.)

4.2 Lastensuojeluasiakkuuden yleisimpiä taustatekijöitä

Lastensuojelun asiakkuus näyttää yhä useammin alkavan murrosiässä ja usein taustalla on sosiaalisen vuorovaikutuksen² ongelmia ja pitkään jatkuneita kouluvaikeuksia. Sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä ilmiöitä ovat esimerkiksi kiusaaminen, väkivaltaisuus, normeista piittaamattomuus ja kypsymättömyys. (Heino 2011, 62; Heikkinen 2007, 27–28, 31.)

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten hyvinvointi ja kasvuolot poikkeavat väestön lasten keskimääräisistä vastaavista oloista ja usein ne ovat olleet monella tavoin muuttuvia, haastavia ja kuormittavia. Lastensuojelun asiakkuuden alkaessa noin puolet lapsista asuu yhden vanhemman perheessä ja useissa tapauksissa myös asuinpaikka ja arjen kasvuympäristöt, kuten koululuokka, ovat vaihtuneet, minkä vuoksi lapsen ystävyysuhteet ovat katkeilleet. Arjen muutosten lisäksi lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olevien perheiden elämä sisältää suhteellisen paljon muitakin pahoinvointia aiheuttavia tekijöitä, kuten työttömyyttä ja köyhyyttä. (Heino 2011, 61–63; Myllärniemi 2007, 6;

² Sosiaalisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan tässä ihmissuhteisiin liittyviä vaikeuksia, vanhempien keskinäisiä ihmissuhdevaikeuksia sekä sosiaalisen verkoston ja ihmissuhteiden puutetta (Heikkinen 2007, 27–28).

Nurmi 1995, 267.) Näiden perheiden vanhemmilla on myös jaksamattomuutta, avuttomuutta, osaamattomuutta, vanhemmuuden riittämättömyyttä sekä mielen-terveysongelmia. Päihteiden väärinkäyttö kulkee käsi kädessä lastensuojelu-asiakkuuden kanssa ja usein perheissä esiintyy myös väkivaltaa tai sen uhkaa. (Heino 2008, 12; Heino 2011, 64–65.) Nuorten ongelmat sitoutuvat usein tiukasti perheongelmiin ja vanhempien problematiikkaan (Myllärniemi 2007, 26).

Lastensuojelun asiakkuuksien taustalla nuorten ristiriidat vanhempien kanssa ovat korostuneita. Kuormitettu lapsuus heijastuu psykososiaaliseen hyvinvointiin ja ilmenee psyykkisenä oirehdintana. Nuoren rajattomuus, hallitsevuus ja väsyneisyys ovat yleisiä, samoin koulunkäyntivaikeudet. Avohuollon tukitoimena kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista merkittävän ikäryhmän muodostavat 15–17-vuotiaat, jotka tarvitsevat tukea koulunkäynnin loppuun saattamiseen. (Heino 2011, 57, 66.)

4.3 Nuoren kehitystä uhkaavia tekijöitä

Sosiaalisia vahvuuksia lisääviä ja nuorta suojaavia tekijöitä sekä nuorten riskikäyttäytymiseen vaikuttavia asioita löytyy biologisista ja geneettisistä tekijöistä, sosiaalisesta ja fyysisestä ympäristöstä, persoonallisuudesta ja käyttäytymisestä. Monet nuorten kohtaamista ongelmista eivät itsessään liity nuoruuteen, vaan ne ovat seurausta ympäristön tarjoamista tai rajoittavista mahdollisuuksista ja aikuisten tuen puutteesta. Nuorten elämä on täynnä erilaisia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja, mutta vastaavasti nuoret joutuvat kohtaamaan myös kasvavassa määrin haasteita ja elämän varjopuolia. Suurin osa nuorten ongelmista liittyy kasvun ja kehityksen häiriötekijöihin, kuten rajattomuuteen tai laiminlyöntiin. Häiriötekijöiden seurauksena nuori altistuu sopimattomille asioille ja riskikäytöshäiriöihin, masentuneisuuteen, itsetuhoisuuteen tai itsensä vahingoittamiseen kasvaa. (Ashford ym. 2006, 388, 407–413, 437–438.)

Nuorta uhkaavien tekijöiden torjumiseksi ei ole yhtä tehokasta metodia, vaan on havaittu parhaaksi vahvistaa nuorta suojaavia tekijöitä, kuten nuoren sosiaalisia taitoja ja perhesiteitä (Ashford ym. 2006, 442–443). Myös hyvä itsetunto suojaa nuorta. Itsetunto rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön ihmisten kanssa. Eri

syistä johtuvat toistuvat epäonnistumiset johtavat kielteiseen käsitykseen omista kyvyistä ja mahdollisuuksista. Heikosta itsetunnosta ja kielteisestä minäkuvasta voi seurata toimintatapa, jonka seurauksena nuori ei keskity haasteiden ratkaisemiseen, vaan defensiivisiin toimintoihin. Niiden tarkoituksena on esimerkiksi selittää omaa huonoa menestymistä tai pyrkiä säilyttämään kasvot. Toimintatapa voi johtaa heikkoon koulumenestykseen ja kielteisestä palautteesta johtuvaan heikkoon itsetuntoon, minkä vuoksi nuori voi ajautua entistä suurempiin vaikeuksiin elämässään. Nuoren itsetunnon ja positiivisen minäkuvan muodostumisessa vanhemmilla on merkittävä rooli. (Nurmi 1995, 270.) Jos nuori ei tunne kuuluvansa perheeseen, hänelle voi tulla itsetunto-ongelmia jossakin vaiheessa elämäänsä (Ashford ym. 2005, 397–398). Myös ikätovereiden kiusaamisen kohteeksi joutuminen voi haavoittaa itsetunnon kehittymistä (Aho & Rininen 2005, 57). Emotionaalisesta torjunnasta ja laiminlyönnistä käytetään termiä psykologinen pahoinpitely (Howe 2005, 90–91).

Riittämätön vanhemmuus ja aikuisen tuen puute vaarantavat nuoren kehityksen. Se vaarantuu, jos vanhempi ei kykene nuoren rajoittamiseen ja määrätietoiseen ohjaamiseen kotona. Nuoren ei pidä joutua tilanteeseen, jossa hän saa valmiuksiinsa nähden liian itsenäisesti ja rajattomasti päättää asioistaan. (Ashford ym. 2006, 388; Wahlberg 2005, 85.) Hälyttävästi toimiva nuori voi tarvita kodin tuen rinnalle ulkopuolista apua. Joskus nuoren sijoittaminen toiseen paikkaan edes väliaikaisesti voi olla hyvä ratkaisu. (Cacciatore 2009, 43.)

Alkoholin ja huumeiden arvioidaan olevan suurin yksittäinen sosiaalinen uhka nuorisolle (Ashford ym. 2006, 442–443). Itsensä todella humalaan juovien nuorten osuus oli vuonna 2009 kaikkien aikojen korkein ja sosiaalinen altistuminen huumeille³ on kääntynyt nousuun. Valtaosa huumaavien aineiden tarjonnasta tulee ystäviltä ja tuttavilta. (Rainio, Pere, Lindfors, Lavikainen, Saarni & Rimpelä 2009, 13–14.) Lisäksi yhteiskunta luo nuorelle helposti kuvaa, ettei itsenäisen aikuisen elämä tai hauskanpito ole mahdollista ilman alkoholia (Hiila 2005, 6). Aivojen kehitys on alttiimmillaan riippuvuuksille juuri aikuistumisen kynnyksellä, minkä vuoksi alle 16-vuotiaan ei tule käyttää alkoholia, tupakoida, käydä pornosivuilla tai harrastaa seksiä. Nuorten aivot reagoivat näihin stimulantteihin

³ Sosiaalinen altistuminen huumeille tarkoittaa, että henkilö tuntee ainakin yhden huumeita käyttävän ja hänelle on tarjottu huumeita (Rainio, Pere, Lindfors, Lavikainen, Saarni & Rimpelä 2009, 13).

erittäin voimakkaasti aiheuttaen tarvetta kokea sama yhä uudestaan, mikä voi johtaa vaikeaan riippuvuuteen. (Sinkkonen 2010, 19–20.)

Nuorella voi olla vaikeuksia liittyen toverisuhteisiin. Taustalla voivat olla esimerkiksi peritty taipumus sosiaaliseen arkuuteen, huonot kokemukset sosiaalisissa suhteissa tai mielenterveyden ongelmat. Nämä voivat johtaa defensiivisiin toimintatapoihin sosiaalisissa tilanteissa ja heikentää itsetuntoa sekä lisätä sosiaalista ahdistuneisuutta. Kielteinen suhtautuminen sosiaalisiin tilanteisiin ja vetäytyminen niistä selittävät nuorten yksinäisyyttä sekä tovereiden kielteisiä asenteita heitä kohtaan. (Nurmi 1995, 270.)

Yhä useammin nuorilla on erilaisia vuorovaikutuksen ongelmia ja tunne-elämän kehityksen vaikeuksia. Ilman tunneosaamista ihminen ei voi kehittää mielekästä reaktiota ympäristöönsä. Esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmaisten vanhempien lapset ovat usein vailla ennakoitavasti ja vastavuoroisesti toimivan vanhemman vuorovaikutusta, mikä näkyy nuoren emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen vaikeutena. (Ashford ym. 2006, 101.) Näennäisesti toimivissakin perheissä saattaa esiintyä tunnetason kohtaamattomuutta vanhemman ja lapsen välillä (Kaimola 2005, 16–17). Myös arkinen kiire ja turvaverkkojen puuttuminen voi horjuttaa vanhempien otetta nuoren kanssa olemiseen ja kasvun tukemiseen (Syrjälä 2005, 8).

Tiedonvälitys ja media ovat kehittyneet räjähdysmäistä vauhtia ja nuoret altistuvat näkemään kehitystasoonsa nähden sopimattomia asioita liian varhain. Nuoret voivat olla tietotulvan keskellä hämmennyksissä ja ahdistuneita. (Aho & Rininen 2005, 60–61.) Väkivallan, kauhun ja kuoleman suureen määrään kiinnitetään liian vähän huomiota televisio-ohjelmissa, Internetissä ja peleissä (Wilska 2005, 93–94). Nuorten tietokoneen käytöstä ollaan huolissaan, mutta käytöllä on havaittu olevan positiivinen yhteys hyvään koulumenetykseen ja kirjojen lukemisen määrään, joten sen negatiivisia puolia ei tule liioitella. Sen sijaan runsaalla television katselulla on lukemiseen ja koulumenestykseen selkeä negatiivinen vaikutus. (Wilska 2005, 93–94.)

5 VANHEMPANA NUORELLE

Lähtökohtana jokaisessa lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa on, että lapsella on oikeus vanhempain. Vanhemman tehtävä on kasvattaa, tehdä päätökset ja kantaa vastuu. (Järvinen ym. 2007, 13.) Lapsi ei tarvitse täydellistä vanhempaa, vaan riittävän hyvän. Riittävä vanhemmuus perustuu aikuisen kykyyn tulla vastavuoroiseen suhteeseen lapsen kanssa ja kykyyn rakentaa nuoren kehitystä tukeva ilmapiiri perheessä. Vanhempien keskinäisen suhteen laadulla on perheen ilmapiirissä merkittävä osuus. (Kaimola 2005, 14–16.)

5.1 Vanhempi esimerkinä ja läsnäolijana

Nuoren erityisen voimakkaasti kehittyvät aivot luovat uusia toimintamalleja erilaisiin tilanteisiin vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Vanhemman tehtävä on tukea rakentavia valintoja ja näyttää mallia erilaisten sosiaalisten suhteiden hoitamisessa. (Niemistö 2001, 48–49.) Nuoret havainnoivat malleja ja oppivat niistä uutta käyttäytymistä, minkä vuoksi vanhempi joutuu jatkuvasti ja kriittisesti tarkastelemaan omaa toimintaansa. Nuoren kontakteja ei-haluttuihin roolimalleihin, kuten väkivaltaviihde tai päihdeporukat, on syytä rajata mallioppimisen vuoksi. (Ashford ym. 2006, 79–83; Cacciatore 2009, 8–9.)

Kehittyessään nuori kyseenalaistaa arvoja ja tapoja, jolloin hän tarvitsee aikuisia keskustelemaan mielessä pyörivistä asioista. Nuori ei enää tarvitse vanhempiaan samalla tavoin kuin lapsena, mutta vanhempien on oltava nuoren käytävissä ja keskustelukumppanina. Nuoren täytyy voida luottaa vanhempiin myös silloin, jos hän joutuu vaikeuksiin. (Niemistö 2001, 46–47; Nurmi 1995, 265, 269.) Nuorten kanssa on puhuttava rehellisesti ja oikeita käsitteitä käyttäen. Esimerkiksi päihteistä ja seksistä virheellisesti valistaminen aiheuttaa vahinkoa. (Pekkarinen 2007.) Nuoren aitoon kohtaamiseen ja kuulemiseen on panostettava, vaikka nuori puhuisi uhmakkaasti, ohimennen tai omaa kantaansa vähätellen (Cacciatore 2009, 9). On tärkeää, että nuorella on edes yksi sellainen aikuinen saatavilla ja helposti tavoitettavissa, johon hänellä on hyvä ja luottamuksellinen keskusteluyhteys ja joka on aidosti kiinnostunut hänen kokemuksistaan,

tunteistaan, ajatuksistaan ja tarpeistaan (Vidén 2007, 111; Nurmi 1995, 265; Kaimola 2005, 12).

Vanhempien kanssa vietetty aika ja yhdessä tekeminen antaa nuorelle tunteen merkityksellisyydestä, tukee vuorovaikutusta ja antaa onnistumisen kokemuksia (Elo-Kuru 2003, 68). Nuoret voivat mitata omaa arvoaan yhdessä aikuisten kanssa vietetyillä hetkillä ja ihmisten heille antamalla myönteisellä huomiolla (Törrönen 1999, 109–110). Vuorovaikutus myös tuottaa oppimista tukevia konflikteja, jotka taas tuottavat uutta ajattelua. Nuoren kehitykselle on tärkeää, että aikuinen sallii konfliktit ja antaa niille tilaa ja mahdollisuuksia. (Ashford ym. 2006, 79–83.) Yhdessä vietetyn ajan lisäksi nuori tarvitsee myös omaa aikaa ja yksinolon harjoittelua (Cacciatore 2009, 11).

Aikuisen tehtävä on valaa uskoa nuoreen, alleviivata nuoren parhaita puolia ja osoittaa luottavansa siihen, että nuoresta kasvaa pärjäävä ja tyytyväinen aikuinen. Hyvän käytöksen, onnistumisten ja taitojen kehuminen ja palkitseminen saa parhaiten aikaan myönteisiä muutoksia nuoressa. Vaikka toisinaan nuori esittää, ettei kuule ja välittelee katsetta, tulee häntä rohkaista ja kannustaa. Nuori tarvitsee tukea omaan ajatteluun ja itsenäiseen päätöksentekoon sekä harjoitusta peräkkäisten valintojen riippuvuuksien ymmärtämiseen. (Hiila 2005, 5–6; Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 142; Nurmi 1995, 266.)

Tutkimusten mukaan nuoret odottavat vanhemmiltaan hoivaa, ohjausta, neuvoja, tukea, yhdessäoloa, yhteisiä juttuhetkiä ja vain sitä, että vanhempi olisi kotona ja saatavilla. Virikkeiden ja elämysten tarjoamisen sijaan nuoret kaipaavat vanhemmiltaan ennen kaikkea tunteiden vastaanottamista ja elämän tasapainottamista. Nuoren ymmärtäminen ja tunteiden sietäminen sekä keskusteleminen auttavat nuorta ja tukevat parempaan ja rakentavampaan toimintaan perheessä. Perhe ja perheen tuki, hyväksyminen ja läsnäolo ovat äärimmäisen tärkeitä nuorelle. Tarpeistaan huolimatta nuoret eivät tee tuen ja välittämisen osoittamista helpoksi ikään kuuluvan irtaantumisen ja itsenäistymisen vuoksi. (Cacciatore 2009, 37–38, 42; Hiila 2005, 5–6.)

5.2 Rajojen asettaminen ja haastavaan käyttäytymiseen vastaaminen

Nuori tarvitsee vanhempiaan henkilöinä, jotka asettavat rajat ja joille nuori voi tarvitessaan turvallisesti kiukutella ja olla vihainen. Rajat asettamalla vanhempi osoittaa välittämistä. Rajojen asettamisen yhteydessä keskustellaan nuoren kanssa ja perustellaan, miksi jotakin asiaa ei saa tehdä. (Niemistö 2001, 46, 49.) Jos nuori rikkoo rajoja, on seuraamusten hyvä olla yksinkertaisia, järkeviä ja johdonmukaisia, minkä jälkeen asia voidaan jättää taakse (Cacciatore 2009, 39–40, 92–94).

Nuoren nopea kehittyminen ja muuttuminen aiheuttavat perheessä usein stressiä, sillä nuoret ja vanhemmat kamppailevat kontrollin ja itsenäisyyden välillä (Ashford ym. 2006, 417–419). Murrosikäisen nuoren käytöksen muuttuminen ja haluttomuus yhteistyöhön saa monet vanhemmat neuvottomiksi (Hiila 2005, 5). Avun tarpeessa oleva nuori voi oireilla ja näyttää pahaa oloaan eri tavoin (Laurila 1993, 127). Vanhemman suhtautumista nuoreen helpottaa ymmärrys siitä, että murrosikäisen nuoren käytöksen taustalla ovat suuret ja hallitsemattomat tunteet (Cacciatore 2009, 37–39).

Joissakin tapauksissa nuoren levotonta, voimakastahtoista tai kielteistä käyttäytymistä selitetään käytöshäiriödiagnooseilla. Ne ovat merkittävästi lisääntyneet, mikä voi osin kertoa vanhemmuuskäsitteen muuttumisesta. Vanhemmuutta ei nähdä kasvuprosessina, joka voi laittaa koetukselle kaikki vanhemman taidot. Wahlbergin (2005) mukaan tavallisuudesta poikkeavaa nuoren käytöstä ei tulisi pitää ensisijaisesti häiriönä, vaan haasteena vanhemmuudelle ja kasvatukselle. Vanhemman epäonnistumisen kokemukset kasvattajana voivat ilmetä häpeänä, toisen vanhemman, ammattikasvattajien, muiden ulkopuolisten tai lapsen syytelynä sekä etäisyyden ottamisena kasvatustehtävään. (Wahlberg 2005, 82.)

6 TUTKIMUSPROSESSI

Saimme opinnäytetyön toimeksiannon eräältä keskisuuren kaupungin vastaanottokodilta marraskuussa 2010. Teimme toimeksiannosta kirjallisen sopimuksen

(liite 1) ja haimme tutkimukselle lupaa (liite 2). Tutkimuksen tavoite, tutkimusongelma ja sitä tarkentavat tutkimuskysymykset sekä kohderyhmä hahmottuivat aluksi vaivattoman tuntuisesti keskusteluissa ja yhteisissä pohdinnoissa vastaanottokodin tiiminvetäjän ja ohjaajien kanssa. Tutkimusmenetelmäksi valitsimme laadullisen tutkimuksen ja alussa kaavailimme aineistonkeruumenetelmäksi puolistrukturoitua teemahaastattelua yksilöhaastatteluna. Loppujen lopuksi päädyimme kuitenkin keräämään aineiston kyselylomakkeilla.

6.1 Tutkimusongelma ja tutkimuksen tarkoitus

Ennen varsinaiseen tutkimustyöhön ryhtymistä hiotaan mielenkiintoinen tutkimusongelma, johon tutkimuksella haetaan vastausta. Tutkimuskysymysten asettamisella kavennetaan ja tarkennetaan aihepiiriä. Niitä rajataan riittävästi, sillä hyvässä tutkimuksessa vastataan yksilöityihin tutkimuskysymyksiin. (Metsämuuronen 2005, 3–4, 29–31.) Rajaaminen on välttämätöntä mielekkään ja selkeän ongelmanasettelun löytymiseksi, muutoin vaarana on mielenkiinnon kohdistuminen liian moniin kohteisiin ja tutkimuksen hajanaisuus (Kiviniemi 2007, 73).

Opinnäytetyömme tutkimusongelma on vastaanottokotiin avohuollon tukitoimena sijoitettujen 12–17-vuotiaiden nuorten perheiden kanssa tehtävä työ vastaanottokodissa ja kuinka sitä pitäisi kehittää. Tutkimusongelmaa tarkastellaan vastaanottokodin ohjaajien ja nuorten vanhempien näkökulmasta. Tutkimusongelmaa on tarkennettu tutkimuskysymyksillä, joihin tutkimuksella halutaan saada vastauksia.

Tutkimusongelmaa tarkentavat tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä perheiden kanssa tehtävä työ on tällä hetkellä vastaanottokodissa?
2. Kohtaavatko perheen kanssa työskentelyn tarpeet ja odotukset tarjotun palvelun kanssa?
3. Mihin suuntaan perheiden kanssa tehtävää työtä pitäisi vastaanottokodissa kehittää?

Tutkimus on tehty toimeksiantona erään keskisuuren suomalaisen kaupungin vastaanottokotiin. Tarkoituksena oli kerätä tietoa vastaanottokodissa perheen kanssa tehtävästä työstä, kuten käytettävistä menetelmistä, osaamisesta, työnjaosta, perhetyön tarpeellisuudesta ja kehittämisalueista. Tulokset toimivat palautteena perheiden kanssa tehdystä työstä. Tutkimuksen antamaa tietoa voidaan hyödyntää vastaanottokodin ohjaajien työssä sekä vastaanottokodin ja kaupungin lastensuojelupalveluiden kehittämisessä.

6.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyön tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen, mikä on ihmistieteissä yleisesti käytetty menetelmäsuuntaus sen hyvän soveltuvuuden vuoksi. Se on menetelmä, jonka kautta pyritään ymmärtämään syvemmin tutkittavaa ilmiötä, sen merkitystä ja tarkoitusta. Laadullinen tutkimus on prosessi, jossa tutkija pyrkii tavoittamaan tutkittavien näkemyksiä ja ymmärtämään ihmisen toimintaa tiettyssä ympäristössä. (Kiviniemi 2007, 70–71.) Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen ja sen kautta pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 152). Tyypillisiä piirteitä kvalitatiiviselle tutkimukselle on kokonaisvaltainen tiedonhankinta ja että tutkimuksen tieto kerätään ihmisiltä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164).

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan asema on keskeinen ja edellyttää, että hänellä on valmiuksia tutkimuksellisiin uudelleen linjauksiin ja hän tiedostaa tutkimuksen kuluessa oman tietoisuutensa kehittymisen. Laadullinen tutkimus on jatkuvaa päätöksentekoa ja ongelmanratkaisua, jossa tutkimusongelma voi täsmentyä koko tutkimuksen ajan. (Eskola & Suoranta 1998, 20; Kiviniemi 2007, 70–71.) Tutkija pyrkii paljastamaan odottamattomia seikkoja. Lähtökohta ei ole teorian tai hypoteesin testaaminen, vaan aineiston yksityiskohtainen ja monitahoinen tarkastelu. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään menetelmiä, joissa tutkittavien mielipiteet ja näkökulmat tulevat esille. Tutkittavia tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Tutkimusaineiston hankinnan lähtökohtana ovat tutkimusongelmat tai tutkimustehtävä. Niiden perusteella valitaan aineistonkeruumenetelmät. Tutkimusongelma määrittää keskeisesti sen, minkälainen aineisto kerätään tai hankitaan. Laadullista aineistoa voidaan hankkia esimerkiksi havainnoiden, haastatellen sekä tekstien tai muun tuotetun materiaalin perusteella. (Kiviniemi 2007, 78; Eskola & Suoranta 1998, 85.)

6.3 Tutkimuksen kohderyhmä

Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. On pohdittava, miten tutkittavat valitaan, kuinka paljon heitä tarvitaan ja kuinka heidät tavoitetaan. Tutkittavia yksiköitä ei valita kovin suurta määrää ja niitä tutkitaan perusteellisesti, jolloin tärkeintä on aineiston laatu. (Hirsjärvi ym. 2003, 155, 165; Eskola & Suoranta 1998, 18.)

Keräsimme tutkimusaineiston vastaanottokodin ohjaajilta sekä vanhemmilta, joiden 12–17-vuotias lapsi on ollut viimeisen vuoden aikana avohuollon tukitoimena sijoitettuna vastaanottokotiin. Kriteerinä haastatteluun valituille vanhemmille oli, että yhtenä tavoitteena vastaanottokotijaksolla on ollut nuoren paluu kotiin. Kun tämä on ollut pyrkimyksenä, perhetyön tarve ja tavoitteellisuus ovat korostuneita. Toiseksi kohderyhmäksi valittiin vastaanottokodin ohjaajat, sillä he työskentelevät nuorten omaohjaajina sekä perheiden kanssa nuoren vastaanottokotijakson aikana. Työntekijöiden kokemusten selvittäminen on tärkeää, jotta vastaanottokodissa tehtävästä perhetyöstä saadaan ajantasainen kuva. Työntekijöiden näkemysten kautta tutkimukseen on saatu mukaan ammatillista näkökulmaa, ja tutkimuksen tuloksia voidaan paremmin käyttää perheen kanssa tehtävän työn kehittämiseen vastaanottokodissa.

Aineiston hankinnassa kohderyhmän ulkopuolelle rajattiin nuoret, vaikka heidän kokemustensa selvittäminen vastaanottokotijakson aikaisesta perheen kanssa työskentelystä olisi varmasti antanut tutkimukselle lisää monipuolisuutta ja kattavuutta. Perusteina rajaukselle ovat muun muassa työn laajuus ja käytettävissä olevat resurssit. Toimeksiantaja halusi tietoa ennen kaikkea avohuollollisesti

sijoitettujen nuorten vanhemmilta, koska tietoa ei ole aiemmin kerätty suppeita ja satunnaisia asiakaspalautelomakkeita kattavammin. Rajausta puoltaa myös nuorten tilanne vastaanottokodissa. Tämä on nuorelle lähes poikkeuksetta kriisi ja tuo mukanaan paljon käsiteltäviä tunteita ja uusia asioita. Tilanne ei nuoren kannalta ole otollinen kyselyyn osallistumiseen, kun ajatukset ovat muutoinkin myllerryksissä. Vanhempien valitseminen kohderyhmäksi oli loogista myös siksi, että he ovat nuoren lisäksi lastensuojelulaitoksissa tehtävän perhetyön keskiössä varsinkin silloin, kun tavoitteena on nuoren kotiutuminen.

6.4 Aineistonkeruumenetelmän monivaiheinen valinta

Tutkimusprosessin alkuvaiheessa teemahaastattelun edut tuntuivat hyvin selkeiltä. Haastattelun etuna on joustavuus aineistoa kerätessä, muun muassa vastauksiin voidaan pyytää selvennystä ja perusteluja, syventää saatavia tietoja ja esittää lisäkysymyksiä. Tutkimustilanteessa haastateltava on subjekti, jolle annetaan mahdollisuus tuoda esille asioita mahdollisimman vapaasti sekä mahdollisuus luoda merkityksiä ja olla aktiivinen osapuoli. (Hirsjärvi ym. 2003, 192–193.)

Haastattelussa asiaan pääsee sisälle helpommin ja puhe voidaan ulottaa laajempaan kontekstiin. Haastateltava voi kertoa itsestään ja aiheesta laajemmin kuin tutkija pystyy ennakoimaan, joten odotettavissa on monitahoisia tuloksia. Haastattelua pidetään menetelmänä, jolla voidaan tutkia arkoja ja vaikeita aiheita. Toisaalta katsotaan, että kyselylomakkeilla kerättävä aineisto on sopivampi henkilökohtaisiin aiheisiin, koska tällöin tutkittava voi jäädä turvatummin anonyymiksi ja tarkoituksellisesti etäiseksi. (Hirsjärvi ym. 2003, 192–193.)

Tutkimuksen toteutuksen lähestyessä pohdimme uudelleen teemahaastattelun sopivuutta aineistonkeruumenetelmäksi. Vertailimme teemahaastattelua ja kyselyä aineistonkeruumenetelminä ja pohdimme, että teemahaastattelulla otoksen laajuus vanhempien osalta voi jäädä suppeaksi. Aihe on oletettavasti vanhemmille arka, mikä osaltaan voi nostaa kynnyistä osallistua haastatteluun. Teemahaastattelujen toteuttaminen vaatii yhteydenpitoa vanhempien kanssa tapaamisen, haastattelupaikan ja -ajan sopimiseksi, minkä lisäksi heidän tulee

myös saapua haastatteluun. Koska vanhempien yhteystietoja ei voida tietosuojaan ja salassapitosäännösten vuoksi antaa tutkijoille, haastatteluista sopiminen jäisi pääsääntöisesti vastaanottokodin henkilökunnan tehtäväksi.

Haastattelun sijaan lomakekyselyllä kaikki kohderyhmään kuuluvat vanhemmat voidaan tavoittaa tasavertaisesti riippumatta heidän mahdollisuuksistaan osallistua haastatteluun. Lomakekysely on haastateltaville vaivattomampi. Kokoamalla aineisto teemahaastattelun sijaan sillä, voidaan haastateltavien tunnistamattomuus turvata täysin. Haastateltavien ei tarvitse tällöin kohdata tutkijoita kasvokkain. Päätimme vaihtaa menetelmän kyselyksi. Aloimme kuitenkin empiä kyselylomakkeen heikkouksien, kuten suuren vastauskadon ja lomakkeen laadinnan haasteellisuuden vuoksi. Tämän vuoksi ajattelimme pitäytyä teemahaastattelussa.

Aloimme hahmotella teemoja haastattelua varten. Laadimme haastateltaville vanhemmille ja työntekijöille kirjeet, joiden avulla voisimme kutsua heidät haastatteluun. Oli haasteellista laatia suunnitelma, jonka avulla tavoittaisimme vanhemmat ja kuinka he voisivat varata haastatteluajan. Lainasimme koululta nauhurit haastattelujen nauhoittamiseksi. Kesän 2011 aikana aloimme vahvasti epäillä, kuinka hyvin teemahaastattelu loppujen lopuksi soveltuu tutkimuksen toteuttamiseen. Arvioimme, että vanhempien saaminen mukaan heille työlääseen haastatteluun on epätodennäköistä aiheen arkaluontoisuuden vuoksi. Haastatteluajojen varaaminen ja yhteen sovittelu olisi jäänyt vastaanottokodin henkilökunnan harteille, mikä olisi lisännyt heidän työtaakkaansa ja aika olisi ollut pois asiakastyöstä. Lisäksi kolmannen osapuolen olisi ollut vaikeaa sovittaa haastatteluajoja sattumaan yksiin.

Aloimme punnita, kuinka avoimesti vanhemmat kertovat kokemuksistaan kasvotusten. Monia seikkoja, joita pidetään haastattelun hyvinä puolina, pidetään myös ongelmina. Haastateltava voi kokea haastattelun uhkaavaksi tai pelottavaksi tilanteeksi. Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Usein haastateltava haluaa antaa itsestään kuvaa hyvänä kansalaisena ja moraaliset ja sosiaaliset velvollisuudet täyttävänä ihmisenä. (Hirsjärvi ym. 2003, 193–194.) Lisäksi

ajalliset resurssimme huomioon ottaen teemahaastatteluun ryhtyminen epäilytti, sillä litterointi ja laajan aineiston käsittely on hyvin aikaa vievää. Tulimme siihen tulokseen, että lyhyehköön tutkimushaastatteluun ei kannata edes ryhtyä, jos voi yhtä hyvin turvautua kyselylomakkeeseen.

Kysely ei ole kvalitatiivisessa tutkimuksessa yleisesti käytetty aineistonkeruumenetelmä, vaan sitä käytetään pääsääntöisesti kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Tämän vuoksi epäröimme kyselyn käyttöä laadullisessa tutkimuksessamme. Tutkimusongelmamme ratkaisemiseksi oli välttämätöntä tehdä tutkimus kvalitatiivisella menetelmällä. Arvioimme, soveltuuko kyselyllä kerätty aineisto laadulliseen tutkimukseen ja tutkimuksemme tarkoitukseen sekä tuleeko aineistosta kyselyllä keräten tarpeeksi kattava. Olimme epävarmoja, kuinka osaamme analysoida aineiston ja koota tulokset kyselyn pohjalta. Pohdimme, jääkö kyselylomakkeilla kerätty tieto liian pinnalliseksi ja vastaavatko vastaajat kyselyyn tosisaan ja huolellisesti. Pidimme riskinä myös sitä, että saammeko luotua kyselylomakkeeseen sellaiset kysymykset ja vastausvaihtoehdot, jotka kaikki vastaajat varmasti ymmärtäisivät. Kyselyn käyttöön meitä rohkaisi kuitenkin ajatus, että laadullisessa tutkimuksessa voidaan hyödyntää laajasti eri menetelmiä eikä suinkaan ole välttämätöntä pysytellä tyypillisimmissä metodeissa. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että se toteutetaan joustavasti ja suunnitelmia muutetaan olosuhteiden ja tarpeiden mukaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 164).

Lopullinen päätös aineistonkeruumenetelmästä syntyi vasta siinä vaiheessa, kun teemahaastattelurungot oli jo laadittu, esitelty opinnäytetyötä ohjaaville opettajille ja vastaanottokodin tiiminvetäjälle sekä hiottu saadun palautteen mukaan. Valinnan taustalla oli pitkällinen pohdinta ja molempien aineistonkeruumenetelmien monivaiheinen etujen ja haittojen punnitseminen. Päätöksen tukena vaikuttivat vahvasti käytettävissä olevien resurssien realistinen huomioiminen ja molempien menetelmien toteutuksen konkreettisen käyttökelpoisuuden rehellinen arviointi. Lopulta tutkimuksen aineisto koottiin kyselyjen avulla.

6.5 Kyselyn toteutus

Kyselyn laatimisen pohjana käytimme tekemäämme teemahaastattelurunkoa. Teemat vanhemmille olivat odotukset, tarpeet ja kokemukset perheen kanssa tehtävästä työstä vastaanottokodissa sekä perheen kanssa tehtävän työn kehittäminen. Työntekijöille teemat olivat perheen kanssa tehtävä työ vastaanottokodissanne tällä hetkellä, perheen kanssa työskentelyn mahdollisuudet sekä perheen kanssa tehtävän työn kehittäminen.

Teemojen pohjalta aloimme pohtia kysymyksiä. Työntekijöille laatimassamme kyselyssä kaikki kysymykset olivat avoimia, vaikka tiedostimme niiden vaativuuden vastaajan kannalta. Harkitsimme, että sosiaalialan ammattilaisina työntekijöillä on valmiudet vastata kyselyyn, joka koostuu kokonaan avoimista kysymyksistä, sillä työssään heiltä vaaditaan kirjallista ilmaisutaitoa ja kykyä pohtia ja perustella. Monivalintatyypilliset kysymykset eivät olisi soveltuneet tekemäämme kyselyyn, koska meillä ei ollut antaa kyselyyn valmiita vastausvaihtoehtoja, sillä aihe on vähän tutkittu. Monivalintakysymykset kahlitsevat vastaajan valmiiksi rakennettuihin vaihtoehtoihin. Avoimet kysymykset mahdollistavat vastaajien itsensä ilmaisun omin sanoin. Lisäksi ne antavat mahdollisuuden osoittaa tietämyksensä aiheesta ja osoittaa, mikä on keskeistä tai tärkeää vastaajan mielestä. (Hirsjärvi ym. 2003, 188.)

Kyselylomaketta laatiessamme pyrimme muodostamaan selkeitä kysymyksiä. Niiden on merkittävä samaa kaikille vastaajille. Ne eivät saa olla liian yleisellä tasolla, vaan niiden on oltava riittävän spesifejä, jotta vastaajien erilaisten tulkin-tojen mahdollisuus vähenee. Pyrimme siihen, että kysymykset eivät olisi liian pitkiä, sillä lyhyitä kysymyksiä on helpompi ymmärtää. Harkitsimme niiden määrää ja järjestystä lomakkeessa. Helpoimmin vastattavat kysymykset on hyvä sijoittaa lomakkeen alkuun. Punnitsimme sanojen valintaa ja käyttöä ja pyrimme välttämään johdattelevia kysymyksiä. Työntekijöille suunnatussa kyselyssä (liite 5) pystyimme käyttämään alan ammattikieltä ilman pelkoa siitä, että se olisi liian vaikeasti ymmärrettävää, toisin kuin vanhemmille suunnatussa lomakkeessa. (Hirsjärvi ym. 2003, 189–190.)

Vanhemmille laadittuun kyselyyn (liite 8) teimme osan kysymyksistä käyttäen monivalintaperiaatetta, että vastaaminen olisi helpompaa ja kynnys vastata mataluisi. Kiinnitimme korostetusti huomiota kysymysten selkeyteen ja ymmärrettävyyteen ja vältimme vanhemmille laaditussa kyselyssä ammattisanaston käyttämistä. Laitoimme monivalintakysymyksissä vastausvaihtoehdoiksi myös mahdollisuudet valita *muuta, mitä?* ja *ei mitään edellä mainituista*. On havaittu, että vaikka kaikilla ei ole käsitystä, kokemusta tai mielipidettä kysyttävästä asiasta, he voivat silti vastata, jos lomakkeessa ei ole vaihtoehtoa jättää antamatta vastausta. Laitoimme vanhempien kyselyyn monivalintakysymykset alkuun, sillä ne ovat helpoimmin vastattavia. Pyrimme laatimaan kyselystä kohtuullisen pituisen, että vastaaminen ei muodostuisi liian aikaa vieväksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 190.)

Ennen kyselyiden lähettämistä molemmat lomakkeet testattiin kaksi eri kertaa kolmella koehenkilöllä, joilta saadun palautteen mukaan kyselyitä ja saatekirjeitä muokattiin. Kysely lähetettiin 19 vanhemmalle ja kahdeksalle työntekijälle. Työntekijöille kysely lähetettiin työpaikan henkilökohtaisiin sähköpostiosoitteisiin tiedotteen (liite 3) ja vastausohjeiden (liite 4) kanssa. Työntekijöiden kyselyn palauttaminen tapahtui tulosteena ja suljetussa kirjekuoressa anonyymisti vastaanottokodin toimistossa olleeseen lokeroon.

Vanhemmat, joille kysely lähetettiin, valittiin sillä perusteella, että heidän 12–17-vuotias lapsensa oli ollut avohuollon tukitoimena vastaanottokotiin sijoitettuna viimeisen vuoden aikana. Vanhemmille kyselyt lähetettiin postitse vastaanottokodin saatekirjeen (liite 6), tiedotteen (liite 7) ja palautuskirjekuoren kanssa, jossa postimaksu oli valmiiksi maksettu. Vanhemmille annettiin vastausaikaa lähes kolme viikkoa. Vastausajan loputtua vanhempien vastauksia oli saapunut ainoastaan kaksi kappaletta. Lähetimme kyselyn uudelleen, antaen vastausaikaa pari viikkoa. Vastauksia saapui karhukirjeen (liite 9) jälkeen viisi lisää, joten yhteensä tutkimusaineistoa saatiin seitsemältä vanhemmalta. Tätä voidaan pitää hyvänä tuloksena postin kautta toteutetulle kyselylle, varsinkin huomioiden asiakasryhmä ja aiheen arkaluonteisuus. Työntekijät palauttivat seitsemän lomaketta, eli vain yksi ohjaajista ei osallistunut kyselyyn.

6.6 Analyysi

Laadullisen aineiston analyysi voidaan karkeasti kuvata kolmevaiheiseksi prosessiksi: aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely sekä abstrahointi. Aineiston pelkistäminen tarkoittaa sitä, että aineistosta karsitaan pois kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen aines. Pelkistäminen voi olla joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Aineiston ryhmittelyssä aineistossa käytetyt alkuperäisilmaisut käydään tarkasti läpi ja aineistosta etsitään sekä samankaltaisuuksia että eroavaisuuksia. Näin aineisto saadaan luokiteltua ja aineisto tiivistyy. Ryhmittelyn myötä luodaan pohja tutkimuksen perusrakenteelle. Aineiston abstrahoinnissa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen ja epäolennainen tieto ja valikoidun tiedon pohjalta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa edetään aineistossa käytetyistä ilmaisuista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110–114.)

Tutkimuksemme analyysimenetelmänä on sisällönanalyysi ja siihen sisältyvä teemoittelu. Teemoittelussa aineistosta etsitään tekijöitä uusien teemojen alle. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Sisällönanalyysi voi toimia yksittäisenä metodina tai väljänä teoreettisena kehyksenä tutkimuksen analyysissa. Sisällönanalyysi on menettelytapa, jolla aineiston sisältöä voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Analyysimenetelmällä pyritään muodostamaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 93, 106–107.) Tutkimuksessa on käytetty sisällönanalyysia soveltaen.

Tutkimuksessamme aineistolähtöinen sisällönanalyysi etenee seuraavasti:

1. Vastausten lukeminen ja aineiston sisältöön perehtyminen.
2. Aineiston kopioiminen ja aineiston järjestäminen leikkaamalla ja liittämällä yhteen ne vastaukset, joissa oli vastattu samaan kysymykseen.
3. Samaan aiheeseen liittyvien asioiden alleviivaaminen samalla värillä. Samalla erotimme tutkimuksen kannalta oleellisen tiedon epäoleellisesta.
4. Eri väreillä alleviivatuille asioille teemojen nimeäminen värikohtaisesti ja teemakorttien kokoaminen: teemakortteihin pelkistettyjen ilmausten liittäminen aineistosta alleviivatuista kohdista.

5. Uusien teemojen muodostaminen teemakorttien pohjalta. Näiden teemojen pohjalta tutkimustulosten esittäminen.

Teemakorttien tekemisessä voi käyttää kahta tapaa. Joko tekstikohdat kopioidaan sellaisenaan teemakortteihin tai sitten tutkija tekee niistä omat tiivistelmänsä. (Eskola & Suoranta 2005, 154.) Teimme teemakortit kirjoittamalla ne tietokoneella sähköiseen muotoon, jonka jälkeen tulostimme ne. Teemakorttien teemat työntekijöille olivat perheen kanssa tehtävä työ vastaanottokodissa tällä hetkellä, perhetyön tavoitteet, perheiden tuen tarve, perheiden kanssa työskentelevät tahot, perhetyön merkitys, perhetyön painottuminen, resurssit tällä hetkellä sekä perhetyön kehittäminen ja osaamisen lisääminen. Teemat vanhemmille olivat perheen kanssa työskentelyn menetelmät, perheen tuen tarve, työskentelyn tavoitteet, perhetyön kehittämisen tarpeet vastaanottokodissa sekä työskentely perhetyötä tekevien eri tahojen kanssa. Teemoittelussa kysymys on aineiston pilkkomisesta helpommin tulkittaviin osiin. Perustaltaan kyseessä on aineiston systemaattinen läpikäynti. (Eskola & Suoranta 2005, 154.)

Aineistoa analysoidessamme pyrimme tarkastelemaan sitä suhteessa tutkimusongelmaan ja sitä tarkentaviin kysymyksiin. Tavoitteenamme oli ymmärtää vastauksia tekemättä omia johtopäätöksiä. Analyysivaiheessa tarkoitus oli järjestää aineisto tulosten esittelyä varten, mutta samalla myös rakentaa ymmärrystä tutkittavasta aiheesta. Analyysipolku on kuvattu tarkemmin liitteessä 10.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tulokset -osiossa esitellään tehtyjen kyselyjen tuloksia. Tutkimuskysymysten kannalta olennaisia asioita käsitellään jaoteltuina aineistosta nousseiden teemojen alle. Abstrahointia jatkamalla nostimme aineistosta esiin teemat, joiden kautta tutkimuksen tulokset esitellään. Työntekijöiltä ja vanhemmilta saatu tutkimusaineisto analysoitiin erillään.

7.1 Tulokset työntekijöiltä kerätyn aineiston mukaan

7.1.1 Perheiden tuen tarve

Vastaanottokodin ohjaajien näkemysten mukaan perheet tarvitsevat tukea laajalti kaikkiin arjen toimintoihin. Tukea tarvitaan esimerkiksi kodin sääntöjen tekemiseen, vanhemmuuteen, rajojen asettamiseen ja kasvatuksellisiin kysymyksiin. Ohjaajien kokemusten mukaan perheen tilannetta voidaan helpottaa osittain arkisin ja yksinkertaisin neuvoin, kuten valaisemalla vuorokausirytmien ja riittävän unen merkitystä nuoren hyvinvoinnille.

Vanhempien tarvitsee nähdä ja saada vahvistusta siitä, mikä käytös kuuluu murrosikään, mikä ns. normaalia ja mikä ei, mitä lapselta voi ja pitää vaatia. Pelisäännöt ja käytännöt kotiin, jotta kotona oleminen onnistuisi. Ohjausta, neuvontaa, vinkkejä, kerrotaan myös vasikon arjesta ja mikä meillä on toiminut, kuuntelu, keskustelu. (Työntekijä D 2011.)

Maalaisjärjen käyttöön rohkaisua – usein vanhemmat tiedostavat rajojen asettamisen tärkeyden, mutta pelkäävät nuoren voimakasta reagointia. (Työntekijä J 2011.)

Työntekijät näkivät tehtävikseen auttaa vanhempia objektiivisen näkökulman löytämiseen, lapsen ymmärtämiseen ja toiminnan motiivien ymmärtämiseen. Ohjaajien mukaan työntekijän tulee lapsen onnistuneen kotiutumisen varmistamiseksi ohjata vanhempia kehittymään kasvattajina haastavassa tilanteessa. Ohjaajat kokivat jakavansa vanhempien kanssa kasvatuskumppanuuden. Ohjaaja toimii työntekijöiden näkemysten mukaan ikään kuin peilinä vanhemman käytökselle ja valinnoille; vanhemmat voivat verrata omia tapojaan toimia nuoren kanssa ohjaajien tapaan kasvattaa.

Työntekijöiden kokemusten mukaan vanhemmat ja nuoret tarvitsevat tukea omien tunteiden tunnistamiseen, niistä puhumiseen ja niiden käsittelyyn. Usein joudutaan rohkaisemaan perheenjäseniä kommunikoimaan keskenään avoimesti ja rakentavasti. Työntekijät ovat nähneet, että perheenjäsenten väliset suhteet voivat olla hyvin tulehtuneet. Perhetyöllä pyritään luomaan edellytyksiä vanhempi-lapsi-suhteen korjaamiseksi ja tarjoamaan keinoja ylipäänsä toimivan

ja luottamuksellisen suhteen rakentamiseksi. Yksi osa ohjaajan työtä on sanoa asioita ääneen ja ottaa puheeksi esiin nousseet huolenaiheet.

Ohjaaja on sanoiksi pukija ja puheeksi ottaja. (Työntekijä V 2011.)

Työntekijät kertoivat tehtäväkseen perheen tukemisen vastaanottokotijakson aikana. Heidän mukaansa ohjaajan rooli on olla kuuntelija, ymmärtäjä ja eri vaihtoehtojen esiintuoja, joka muodostaa näkemyksen kokonaistilanteesta. Työntekijöiden mukaan nuori ja vanhemmat tarvitsevat tukea kompromissien tekemiseen. Vastaanottokotijakson aikana kehitetään ja tuetaan perheen omia ongelmanratkaisutaitoja, ettei uusien haasteiden ilmaannuttua tarvita heti ulkopuolista apua tai jopa uutta vastaanottokotijaksoa.

7.1.2 Perheen kanssa työskentelyn tavoitteet

Vastaanottokodissa tehtävän perhetyön tavoitteena on ohjaajien mukaan perheen kokonaistilanteen kartoittaminen ja läpikäyminen nuoren ja vanhempien kanssa. Lisäksi perheen kanssa yhdessä arvioidaan nuoren ja koko perheen hyvinvointia, toimintaa ja tuen tarpeita. Tavoitteena ohjaajilla on tukea ja motivoita myös vanhempia hakemaan apua ja ohjata perhettä tuen piiriin. Ohjaajat painottavat työotteen olevan perheen itseohjautuvuuteen ja vastuuttamiseen tähtäävä. Ohjaajien mukaan perheen kanssa työskentelyn tavoitteena on saada aikaan muutos perheessä ja vanhemmissa siten, että nuoren kotiutuminen on mahdollista ja että kotona olo onnistuu kriisin jälkeen. Pyrkimyksenä on perheen ongelmanratkaisutaitojen vahvistaminen sekä ratkaisujen hakeminen perheen ongelmiin. Ohjaajat ilmaisivat vastauksissaan, että perhetyön kautta pidetään yllä perhe- ja sisarussuhteita ja pyritään pitämään koko perhe mukana prosessissa.

Työntekijät toivat esille, että vastaanottokodissa tehtävän perhetyön tavoitteet määrittyvät yksilöllisesti perheen ja lapsen tarpeiden mukaisesti. Työskentelyn kautta annetaan välineitä pulmien käsittelyyn ja edistetään perheen sisäistä vuorovaikutusta. Vanhempien kanssa käydään avointa keskustelua tarpeista ja niistä tavoitteista, jotka vastaanottokotijakson aikana tulee saavuttaa.

Perhetyön kautta mahdollistetaan nuoren kotiinpaluu perheensä luo niin tukevalle pohjalle, että nuoren ei tarvitsisi enää palata vaskolle. Tavoitteena on, että perhe oppisi kommunikoimaan keskenään ja itse keskustelemaan ongelmistaan rakentavasti. Työskentelyllä pyritään siihen, että perhe oppisi kuuntelemaan toisiaan niin, että kaikilla olisi tunne aidosta kuulluksi tulemisesta, välittämisestä ja kohtaamisesta. (Työntekijä J 2011.)

Ohjaajien mukaan sosiaalityöntekijä asettaa tavoitteet, joiden mukaisesti vastaanottokodissa työskennellään. Työntekijöiden näkemysten mukaan nuoren kotiutumisen edellytyksenä on vanhempien ja lapsen voimaantuminen. On tärkeää, että perhe oppii tunnistamaan jatkossa kriisin merkit ja ottamaan itse yhteyttä ammattiauttajiin ennen kotitilanteen niin pahaa kärjistymistä, että edessä olisi uusi vastaanottokotijakso.

Mielestäni perheen kanssa työskentely on erittäin tärkeää ja onnistuessaan se ehkäisee kalliiden sijoitusten toteuttamisen ja auttaa perheitä pysymään ehjinä (Työntekijä N 2011).

Työntekijöiden mielestä perheen kanssa työskentelyllä on erittäin suuri merkitys. Vastaanottokodin tekemän perhetyön etuna on ohjaajien mielestä työntekijöiden tuttuus nuorelle ja myös vanhemmalle ja jo syntynyt luottamussuhde. Työskentelyä helpottaa se, että ohjaajilla on näkemys nuoren arjen sujumisesta, mikä helpottaa asioiden puheeksi ottamista ja kokonaistilanteen ymmärtämistä. Työntekijät kokevat, että vastaanottokodissa tehtävä perhetyö on asiakkaan kannalta mielekästä ja selkeää, sillä asiakkaan ei tarvitse hyppiä auttajalta toiselle. Osa ohjaajista toi esille, että silloin kun perhetyö keskitetään vastaanottokodin tehtäväksi, vältetään parhaiten päällekkäisen työn tekemiseltä.

Tehokas työskentely voi ehkäistä pitkän sijoituksen --- ja sen avulla lapsi ja perhe saadaan tarvittavan avun piiriin (Työntekijä V 2011).

Vanhempien kanssa keskusteluissa on tullut positiivista palautetta perhetyön toimivuudesta tapauksissa, joissa asiaan on pystynyt panostamaan kunnolla. Vanhemmilta tulleen palautteen mukaan perheen kanssa työskentelyä pidetään tärkeänä ja koko perheen mukaan ottaminen on koettu äärimmäisen tärkeänä asiana nuoren tilanteessa. Oman näkemykseni mukaan perhetyö on juuri se asia, jota perheet nykyisin tarvitsevat. --- asioiden, tunteiden yms. läpikäyminen perheen kanssa kiireettä on tärkeää koko perheen tulevaisuuden kannalta. (Työntekijä J 2011.)

7.1.3 Perheen kanssa työskentely

Kaikki ohjaajat kuvasivat perheen kanssa työskentelyä vastaanottokodissa erittäin tärkeäksi. Sen koettiin vaikuttavan kaikkeen vastaanottokodissa tehtävään työhön, työn laatuun ja vastaanottokodin imagoon. Perheen kanssa työskentelyn perustehtävä nähtiin lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon tukemiseksi, siihen motivoinniksi ja sen toteutumisesta huolehtimiseksi. Ohjaajien mukaan vastaanottokodissa tehtävä perhetyö määrittyy sijoittavan tahon toiveiden pohjalta ja tavallisimmillaan perhetyö on ohjaajan ja vanhemman välistä yhteydenpitoa lapsen liittyvissä asioissa.

Pääasiassa omaohjaajat hoitavat keskustelut sekä pelisääntöjen tekemiset ja ns. tärkeimmät puhelut vanhemmille. Jos omaohjaaja on töissä, hoitaa hän pääasiassa lapseen liittyvän yhteydenpidon perheeseen, muuten arjen asiat voi hoitaa kuka vain ohjaaja, esimerkiksi kouluasioiden tiedotus. (Työntekijä S 2011.)

Perheen kanssa työskentelyssä vastaanottokodissa yleisimmin käytettyjä menetelmiä ovat vastausten mukaan keskustelut ja tapaamiset vanhempien ja toisinaan myös muiden perheenjäsenten kanssa, puhelut, palaverit sekä neuvottelut. Jokainen kyselyyn osallistuneista ohjaajista toi esille perheen yhteisten pelisääntöjen laadinnan ja menetelmän tärkeyden.

Menetelminä lähinnä dialogi, perheen yhteisesti laadittavat pelisäännöt, kasvatuskeskustelut ja ajatusten vaihto tapaamisten ja puheluiden ohessa (Työntekijä V 2011).

Käytettäviä menetelmiä ovat mm. --- kotilomasopimukset ja keskustelut vanhempien kanssa joko nuoren läsnä ollessa tai ilman. Pääasiassa keskusteluja käyvät omaohjaajat, nuori ja perhe, mutta myös muut ohjaajat voivat ja pitääkin työskennellä perheiden kanssa, asetettujen tavoitteiden mukaisesti. (Työntekijä N 2011.)

Suurin osa ohjaajista näki tehtävikseen säännöllisen yhteydenpidon vanhempiin lapsen asioissa sekä asioiden selvittelyn ja asioista sopimisen vanhempien kanssa. Työntekijöiden näkemyksen mukaan ohjaaja toimii puolueettomana selvittäjänä nuoren ja vanhempien välisissä kriiseissä ja ristiriidoissa. Joidenkin ohjaajien mielestä perhetyöhön kuuluu ottaa puheeksi havainnot, joita on tehty vanhemman ja lapsen välisestä vuorovaikutussuhteesta ja tuoda esille uusia

näkökulmia. Työntekijät ajattelevat toimivansa avohuollon sijoitukseen johtaneen problematiikan purkajina ja ohjaavansa perheenjäseniä tarvittavan tuen ja palveluiden piiriin. Useat ohjaajat kokivat olevansa henkilöitä, jotka ovat äänenä lapselle ja vanhemmalle ja tukevat heitä sanomaan ääneen vaikeita ja arkoja asioita. Työntekijöiden mukaan ohjaajan tulee korostaa myös positiivisten tunteiden ääneen sanomisen tärkeyttä sekä tukea perhettä voimakkaiden tunteiden, kuten häpeän käsittelyssä. Perheen kanssa työskentely on työntekijöiden mielestä perheen arjen ja vanhemmuuden tukemista. Ohjaajat kokevat tehtävikseen perheen ymmärtämisen, perheen kaikkien osapuolten näkemysten kuuntelemisen, kuulemisen ja huomioonottamisen.

Perheen kanssa työskentelyyn kuuluu perheen tukeminen sijoitusprosessissa sekä ongelmanratkaisutaitojen vahvistaminen lapsen kanssa toimimisessa (Työntekijä V 2011).

Vasko on vanhemmille se taho, kenelle he voivat asioista avautua ja puhua. Mahdollisesti se on heille ainoa tällainen taho. (Työntekijä D 2011.)

Työskentely on perheen kokonaistilanteen avaamista kaikille osapuolille (nuori ja vanhemmat) ja asioiden puhumista niiden oikeilla nimillä. Se on tiedon antamista perheelle lapsen ja nuoren normaali-kehityksestä ja esimerkiksi murrosiän ja nuoruuden paineisesta elämänvaiheesta nykypäivän perspektiivissä. Avointa, luottamuksellista keskustelua ilman paineita ja perheen tai nuoren syyllistämistä. Osapuolet sitoutetaan asioiden selvittelyyn. Mielestäni perhe tarvitsee rinnalla kulkijaa. (Työntekijä J 2011.)

Vastausten mukaan perhetyötä tehdään vastaanottokodissa hyvin eri tavoilla, riippuen ohjaajasta ja hänen asenteestaan sekä omasta halustaan perheen kanssa tehtävää työtä kohtaan. Vastaanottokodissa tehtävän perhetyön määrän ja laadun koettiin olevan vaihtelevia. Käsitukset perheen kanssa tehtävästä työstä ovat vastausten mukaan kirjavia ja jäsentymättömiä, ja ohjaajien näkemykset perheen kanssa työskentelyyn sisältyvistä tehtävistä vaihtelevat. Muutama ohjaaja toi esille, että työskentely voi kaatua ohjaajan subjektiiviseen näkemykseen siitä, mitä perheen kanssa tulee tehdä ja mitä ei. Osa vastaajista koki, että kaikki ohjaajat eivät edes tee perhetyötä. Vastauksissa kerrotaan, että tiimissä ei ole perhetyölle yhteistä näkymää eikä tavoitetta.

Ohjaajat arvioivat, että kaikki vastaanottokodin työntekijät kykenevät luomaan yhteyden perheisiin. Ongelmaksi nähtiin, että perheen kanssa työskentely ei saavuta syvempää tasoa, vaan jää usein puutteelliseksi tai vain pintapuoliseksi arjen juoksevien asioiden hoitamiseksi. Kaikilla ohjaajilla perheen kanssa työskentely ei vastausten mukaan ole tavoitteellista. Työntekijät kuvasivat vastaanottokodissa tehtävää perhetyötä satunnaiseksi, epäsystemaattiseksi, suunnittemattomaksi, toisinaan riittämättömäksi ja liian epäsäännölliseksi. Tehtyä perhetyötä ei koettu riittävän tehokkaaksi ehkäisemään uusia sijoituksia jatkossa. Vastauksissa esiin nousi myös ajatus, että vanhempia tulisi nykyistä enemmän vastuuttaa nuoren asioiden hoitamiseen vastaanottokodissa olon aikana.

Tällä hetkellä perheen kanssa työskentely ei täytä niitä vaatimuksia, jotka itse näen tarpeellisina perheen ja nuoren edun mukaisen ohjaustyön kriteereinä ja sijoitusten uusiutumisen ehkäisevänä toimenpiteenä. (Työntekijä J 2011.)

Koska henkilökohtaisella tasolla on erimielisyyttä vaskon perustehävästä, heijastuu se myös perhetyöhön. On ehkä henkilökohtaisella tasolla päätetty, että jokin asia ei kuulu ohjaajan tehtäviin, eikä silloin niitä asioita tehdä. (Työntekijä D 2011.)

Perheen kanssa työskentelyn tulisi olla jokaisen omaohjaajan ja ohjaajan asia. Aina tämä ei toteudu riittävässä määrin, syynä ajan sekä motivaation ja taitojen puute. (Työntekijä V 2011.)

Vaikka työntekijät arvioivat perheen kanssa työskentelyssä olevan tällä hetkellä puutteita, tuli myös esille, että viime aikoina vastaanottokodissa on koettu merkittäviä onnistumisia perheiden kanssa työskentelyssä. Vastauksista heijastuvat työntekijöiden ristiriitaiset näkemykset perhetyön tarpeellisuudesta ja toimivuudesta tällä hetkellä.

Mielestäni vastaanottokodissa tällä hetkellä toteutettava perheen kanssa työskentely on varsin säännöllistä, aktiivista ja toimivaa (Työntekijä S 2011).

Systemaattiseen työskentelyyn perheiden kanssa ei ole mahdollisuutta. --- Systemaattisesti ja suunnitellusti ei vastaanottokodilla perheiden kanssa työskennellä. (Työntekijä M 2011.)

Vaskon perhetyö on "sillisalaattia". Ei näkymää, ei yhteistä tavoitetta siitä mitä tehdään ja mitä pitäisi tehdä (Työntekijä E 2011).

Vastauksissa tulee esille, että resurssit perhetyön tekemiseen ovat niukat. Ajan ja tilojen puute nähtiin suurimmiksi ongelmiksi. Esteeksi perhetyön tekemiselle koettiin myös, että kaikilla ohjaajilla ei ole perustaidot hallussa perheen kanssa työskentelyyn eikä siten valmiuksia toimia. Resurssien puitteissa vastaanotokodissa tehtävää perhetyötä täytyy ohjaajien kokemusten mukaan priorisoida, joten sitä on täytynyt rajata lähinnä vain vanhempien kanssa työskentelyyn. Sisärukkaset ovat mukana yleensä vain joissakin tapaamisissa.

Työntekijät toivat esille, että kaikille perheille ei voida tarjota heidän tarpeisiinsa nähden riittävää perhetyötä, vaan käytettävissä olevat resurssit täytyy suunnata ainoastaan lapseen. Ohjaajien kokemusten mukaan he joutuvat työssään arvottamaan sitä, mihin he käytössä olevia resursseja suuntaavat. Kyselyn vastausten mukaan olisi välttämätöntä painottaa perheen kanssa työskentelyssä entistä enemmän vanhempien, sisarusten ja muun läheisverkoston kanssa työskentelyn osuutta silloin, kun nuoren suuntana on kotiutuminen. Perhetyön painottuminen ratkaistaan ohjaajien mukaan yksilöllisesti kunkin perheen kohdalla perheen tilanteen mukaan.

Työskentelemällä tehokkaasti läheisverkoston kanssa käsitys kokonaistilanteesta laajenee, jolloin ohjaaja voi luotettavammin tulkita tilannetta ja näin asiakkaat saavat tarvitsemansa avun. Rajan veto on kuitenkin tehtävä niin, että työskentelyn keskiössä säilyy asiakkaana oleva lapsi ja hänen asioidensa ajaminen. (Työntekijä V 2011.)

Nykyinen systeemi ja resurssit eivät mahdollista vanhempien ja muun läheisverkoston kanssa työskentelyn osuuden lisäämistä. Omaohjaajan tulisi nähdä, missä määrin verkoston kanssa tulee työskennellä ajatellen lapsen etua. Verkostot eivät automaattisesti ole lasta tukeva tekijä. (Työntekijä D 2011.)

7.1.4 Työnjako perhetyötä tekevien tahojen kesken

Lastensuojelun kentällä on useita eri tahoja, jotka tekevät perhetyötä. Ohjaajat toivat esille, että nuorten vastaanottokotijakson aikana perhetyötä tekeviä tahoja ovat kuntien perhetyöntekijät, sosiaaliohjaajat, sosiaalityöntekijät ja psykiatriset hoitotahot. Ohjaajien vastausten mukaan työnjaon selkeys vaihtelee eri asiakkaan, sijoittavan kunnan ja viranomaisverkoston mukaan. Vastausten mukaan

etenkin sosiaalityöntekijöiden ja psykiatrisen hoidon kanssa työnjako ja yhteistyö ovat nykyään toimivia ja selkeitä. Kaupungin perhetyöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien roolin on koettu jäävän epäselväksi asiakkaan tilanteessa vastaanottokotijakson aikana, samoin kuin heidän jo perheen kanssa aiemmin tekemänsä työ. Suurin osa työntekijöistä koki työnjaon muiden tahojen kanssa pääosin toimivana ja selkeänä. Työntekijät painottivat, että perhetyön tekemisessä työnjaon toimivuuden ehtona on, että siitä on aina sovittava asiakaskohtaisesti. Ohjaajat toivat esille, että työnjaosta sovitaan yleensä palaverissa ja ohjaajat pyrkivät sen selkeyteen kaikkien toimijatahojen kanssa. Aina työnjaon ei kuitenkaan koettu olevan selkeää, vaikka lapsen yhteistyötahot olisivatkin selvillä.

Sijoituksen alussa yleensä saamme tiedon, ketkä muut työskentelevät lapsen ja perheen kanssa. Minusta työnjako toimii, kun siitä vain sovitaan tarkasti. (Työntekijä M 2011.)

On turhaa ja nuorelle ja perheelle sekoittavaa, jos vaskolla väkisin pitäisi vielä saada irti asioita, joiden prosessointi on kesken jossain toisessa perhetyötä tekevässä yksikössä. (Työntekijä J.)

Vastaanottokodin ohjaajien näkemyksissä on eroja siitä, mikä kuuluu vastaanottokodin ohjaajien tekemään perheen kanssa työskentelyyn ja mikä muiden perhetyötä tekevien ammattilaisten osuuteen. Vastauksissa esitettiin myös kysymys, onko perhetyö ylipäänsä vastaanottokodin tehtävä ja jos on, niin missä muodossa ja missä määrin. Esiin nousi mielipide, jonka mukaan vastaanottokodin tiimissä tulisi käydä keskustelua, mihin perhetyötä tarvitaan ja mitkä sen tavoitteet ovat vastaanottokotityöskentelyssä.

7.1.5 Perheen kanssa työskentelyn kehittäminen

Ohjaajat toivat kyselyssä esille, että perhetyön tekemiseen vastaanottokodissa on saatava ehdottomasti yhteiset toimintamallit ja käytänteet. Heidän mielestään olisi määriteltävä yhdessä, mitä vastaanottokodissa tehtävä perhetyö on ja missä raameissa sitä tehdään. Ohjaajat toivat voimakkaasti esille, että perheen kanssa työskentelyä on selkeytettävä ja kehitettävä suunnitelmalliseen suuntaan. Ohjaajat toivoivat, että työskentelyä linjattaisiin ja määritettäisiin niin, että odotukset, tarpeet ja resurssit kohtaavat. Näkemysten mukaan perhetyö tulisi

toteuttaa järjestelmällisellä konseptilla, jonka avulla nuori pyritään palauttamaan mahdollisimman pian perheensä luo. Toisaalta työntekijät ovat havainneet, että liian usein avohuollon sijoitusjaksolta kotiutunut nuori palaa vastaanottokotiin kiireellisesti sijoitettuna. Syyksi nähtiin, että perhe ei ole voimaantunut tarpeeksi, minkä vuoksi nuori edelleen oireilee. Näissä tilanteissa perheen kanssa työskentelyn arvioitiin jääneen todennäköisesti kesken.

Usein ohjaajilla on nuoren kotiutumisen hetkellä huoli, että kotona oloaika jää lyhyeksi ja vaskolla taas tavataan (Työntekijä J 2011).

Vastauksissa ehdotettiin perheen kanssa työskentelyn kehittämistä siten, että vanhemmat voisivat vielä vastaanottokotijakson jälkeenkin olla yhteydessä omaohjaajaan. Tätä pidettiin tehokkaana keinona ehkäisemään perheen tilanteen kriisiytymistä niin, että nuori palaisi vastaanottokotiin.

Työntekijöiden vastauksissa perhetyö nähtiin jokaisen ohjaajan tehtäväksi ja suurin osa työntekijöistä oli sitä mieltä, että erikseen perhetyötä tekevää ohjaajaa ei ole syytä nimetä. Osassa vastauksista tuli esille ajatus, että ohjaajien tekemän perhetyön lisäksi ja täydennykseksi yksikön yhden ohjaajan täytyisi perehtyä perheterapeutisiin menetelmiin. Hän voisi vastaajien näkemysten mukaan ammattitaitonsa perusteella perehtyä ja paneutua suunnitelmallisesti toimimaan perheen kanssa sekä syventää perheiden kanssa työskentelyä.

Mielestäni jokaisen ohjaajan pitäisi tehdä perhetyötä. Mielestäni perhetyön tekeminen kuuluu jokaiselle ohjaajalle ja sen pitäisi olla yksi perustehtävistä. (Työntekijä N 2011.)

Kaikki tekevät perhetyötä ja jokaisella oltava ”homma hanskassa”. Malli on toimiva, erikseen perhetyötä tekeviä ei ole syytä nimetä. (Työntekijä S 2011.)

--- olisi parempi, jos perheen kanssa työskentely olisi nimetyllä henkilöllä, jolla ei olisi omia ohjattavia. Em. järjestely perustuisi joustavuuteen esim. tapaamisjärjestelyissä, henkilö voisi tavata perhettä säännöllisesti myös heidän kotonaan käyden, jolloin vanhemmat toimivat kokemukseni mukaan rentoutuneemmin ollessaan tutulla maaperällä. (Työntekijä J 2011.)

Ennen kuin työtä voidaan kehittää, tulisi arvioida, onko vastaanottokodista käsin perheen kanssa työskentely paras vaihtoehto perheelle (Työntekijä M 2011).

Perhetyön kehittymisen edellytyksenä nähtiin resursseihin panostaminen. Useissa vastauksissa mainittiin, että työskentelyyn tulisi lisätä ennen kaikkea ajallista resurssia. Työntekijät kokivat, että jos resurssit olisivat riittävät, he voisivat olla yhteydessä vanhempiin tarpeeksi usein, tavata vanhempia säännöllisesti ja tehdä myös tarvittaessa kotikäyntejä. Ohjaajat uskovat, että jos vastaanottokodissa tehtävää perhetyötä kehitetään tiiviimmäksi, voidaan lapsen kotona saada aikaan muutos, jonka avulla vältytään uudelta vastaanottokotijaksolta ja jopa huostaanotolta.

Yhtenä kehittämiskohtana perheen kanssa työskentelyssä nähtiin viranomaisen välinen yhteistyö, jota tulee edelleen kehittää ja selkeyttää. Konkreettisina menetelmien kehitysehdotuksina ohjaajat mainitsivat lomakkeiden paremman hyödyntämisen kaikkien perheenjäsenten kanssa, koulumaailmasta tutun vanhempien vartin käyttöönoton ja perheen kanssa työskentelyn tavoitteiden kirjaamisen asiakassuunnitelmaan riittävän yksityiskohtaisesti. Vastauksissa tuotiin esille tarve kehittää perhetyötä siihen suuntaan, että perheenjäsenillä olisi tarvittaessa mahdollisuus olla yhteydessä vastaanottokodin tuttuun työntekijään vielä nuoren vastaanottokotijakson päätyttyä. Toisena vaihtoehtona esitettiin, että lastensuojelun avohuollon perhetyöntekijät tulevat työskentelyyn mukaan nuoren kotiutumisvaiheessa. Lisäksi ajateltiin, että perhetyötä voitaisiin kehittää myös asiakkailta saadun palautteen pohjalta.

Työn kehittämiseksi tulee selkeyttää työnjakoa ja asiakasprosessia yhteistyötahojen kanssa. Yhteistyötahoja ja muita palveluita voisi perhetyössä hyödyntää enemmän. (Työntekijä D 2011.)

Perheen kanssa työskentelyn osaamista voitaisiin mielestäni lisätä antamalla perheelle mahdollisuus palautteen antamiseen ---. Tarkistetaan ajoittain ja tarvittaessa perheen kanssa tehtävän työn onnistumisia ja epäonnistumisia, voitaisiinko toimia toisin, otimmeko opiksi jne. (Työntekijä S 2011.)

Ohjaajat painottivat vastauksissaan aktiivisen työotteen, ohjaajien motivaation ja perheen kanssa työskentelyn rutiiniksi muodostumisen merkitystä perhetyön onnistumiseksi. Perheen kanssa tehtävän työn pohjaksi toivottiin lisää koulutusta, jonka avulla lisättäisiin henkilöstön kykyjä ja valmiuksia perheen kanssa työskentelyyn. Näkemysten mukaan jokaisen ohjaajan tulisi hankkia osaamista toimia perheiden kanssa eri tilanteissa ja sisäistää perheen kanssa tehtävän

työn merkitys ja sisällöt. Esiin nousi ehdotus, että vastaanottokotiin voitaisiin hakea perhetyön toimintamallia ja -tapaa muualta, poimien muualla hyväksi koetuista käytännöistä omaan yksikköön soveltuvia elementtejä.

Ehdotettiin, että perheen kanssa tehtävän työn osaamista laajennetaan koulutuksen lisäksi yhteisillä palaverilla ja tiimipäivillä, joissa sovitaan työskentelyn tavoitteita. Lisäksi ajateltiin, että kehittämisessä voisi hyödyntää tiedonjakamisfoorumeita. Esiin tuotiin näkemys, että ylipäänsä vastaanottokodin henkilökunta olisi valikoitava sen mukaisesti, että kaikilla ohjaajilla olisi jo valmiudet ja rohkeus perheen kanssa työskentelyyn. Toisaalta jotkut ohjaajat muistuttivat, että perheiden kanssa työskentelemällä ohjaajan varmuus sekä omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen perhetyön tekemiseen lisääntyvät jatkuvasti.

7.2 Tulokset vanhemmilta kerätyn aineiston mukaan

7.2.1 Perheen tuen tarve ja työskentelyn tavoitteet

Kyselyyn vastanneet vanhemmat kokivat, että perhe tarvitsi eniten tukea lapsen rajattomuuteen ja sääntöihin sitoutumattomuuteen sekä vanhemman keinottomuuteen nuoren kanssa. Perheen kanssa työskentelyn avulla toivottiin löydettävän perheeseen sääntöjä ja nuorelle selvät rajat. Usein ongelmana oli vanhempien uupuminen nuoren kanssa. Useat vanhemmista toivat esiin, että nuoren vastaanottokodissa oleminen mahdollisti vanhemmalle lepäämisen ja voimien keräämisen. Vastaanottokotijakson koettiin rauhoittaneen kärjistynyttä tilannetta kotona ja pysäyttäneen nuoren rajattoman käytöksen. Vanhemmat kokivat tarvinneensa vastaanottokodin tukea myös lapsen koulunkäyntiongelmien, sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmiin sekä lapsen päihitteettömyyden tukemiseen. Osa vanhemmista koki, että tukea tarvittiin lapselle huonoja vaikutteita tuovasta kaveripiiristä irrottautumiseen ja lapsen mielenterveysongelmiin sekä sopivan harrastuksen löytämiseen lapselle. Vastaanottokodin perhetyöstä toivottiin tukea lapsen ja vanhemman välisen luottamuksen rakentamiseen sekä apua toistensa ymmärtämiseen. Tukea tarvittiin myös perheen yksilökohtaisista tarpeista nouseviin haasteisiin, kuten kuoleman käsittelyyn nuoren kanssa.

Saataisiin rauha kotiin ja lapsi ymmärtäisi, että näin ei voi toimia, kuinka hän on toiminut. Säännöt astuisi kotona voimaan ja niistä pidettäis kiinni. Lapsi ymmärtäisi että hänestä välitetään. (Vanhempi T 2011.)

Saisin itse levätä, ja myös muu perhe. Saada asioihin vähän etäisyyttä. (Vanhempi H 2011.)

Lapselle rajoja, joihin ei kotona sitoutunut ja kykyä ymmärtää oman toimintansa seuraukset, niin negatiiviset kuin positiivisetkin. Vanhemmille aikaa hengähtää ja aikaa käydä läpi tunteita ja käytännön asioita. (Vanhempi P 2011.)

Jokainen kyselyn palauttaneista vanhemmista koki vastaanottokodissa tehdyn perhetyön olleen perheen tarpeisiin nähden riittävää. Kyselyyn vastanneista vanhemmista kaikki kokivat, että perheen kanssa työskentely oli vaikuttanut perheen tilanteeseen odotusten ja tavoitteiden mukaisesti. Kotitilanteen koettiin rauhoittuneen ja rentoutuneen ja vanhemmat kokivat itse saaneensa levätä nuoren vastaanottokotijakson ansiosta. Perheen kanssa työskentelyn kautta oli saatu yhdessä laadittua nuorelle rajoja ja nuoren oli koettu ymmärtäneen rajojen merkitys. Vanhempien vastausten mukaan perheen kanssa työskentelyssä esiin nostettujen keskustelujen kautta nuori oli muun muassa oppinut ottamaan enemmän huomioon oman toimintansa seurauksia ja sitoutumaan paremmin omaan vastuualueeseensa kodin askareissa. Vanhemmat kokivat, että nuoren vastaanottokotijakso oli auttanut koko perhettä eteenpäin.

Perheen kanssa työskentely vastaanottokodilla vaikutti perheen tilanteeseen hetken: rauhoitti tilannetta, avasi keskusteluyhteyksiä nuoren ja vanhemman välillä sekä vanhempien välillä. Rajat nuorelle löytyivät hetkeksi. (Vanhempi K 2011.)

Kyllä perheen kanssa työskentely vaikutti. Saavutettiin tavoitteet, joita oli lapsen päihteettömyys ja motivaation paraneminen koulunkäyntiin, mieleisen harrastuksen löytyminen, kotiintuloaikojen noudattaminen, ja irrottautuminen kavereista, joista saa huonoja vaikutteita. Ja unettomuuden syiden selvittely ja mielialan ja vireystilan paraneminen. Perheenjäsenten keskinäiset suhteet paranivat ja luottamus palasi. (Vanhempi L 2011.)

*Lapseni on ruvennut kuuntelemaan sääntöjä, tekemään annettuja kotitöitä ja puhumaan asioista. (Vanhempi Y 2011.)
--- silloin kun pitää nalkuttaa, on kyse murrosikäisen normaalista kapinoimisesta (vanhempi P 2011).*

7.2.2 Perheen kanssa työskentely ja sen kehittäminen

Kysyimme vanhemmilta lapsen vastaanottotijakson kestoa nähdäksemme, onko nuoren vastaanottotijakson pituus vaikuttanut vanhempien tyytyväisyyteen vastaanottokodissa tehdystä perhetyöstä. Suurin osa kyselyyn vastanneiden vanhempien lapsista oli ollut vastaanottotijaksolla 30–60 vuorokautta. Kerätyn aineiston perusteella vastaanottotijakson pituudella ei ole ollut vaikutusta vanhempien tyytyväisyyteen tehdystä perhetyöstä.

Kaikkien kyselyyn vastanneiden vanhempien kanssa oli vastaanottokodissa käytetty seuraavia työmuotoja:

- puhelinkeskustelut vanhemman ja vastaanottokodin ohjaajan välillä
- vanhemman ja ohjaajan välinen tapaaminen tai keskustelu
- lapsen, vanhemman ja ohjaajan välinen tapaaminen
- perheen pelisäännöistä sopiminen
- vastaanottokodin ohjaajalta ohjauksen tai neuvonnan saaminen.

Lisäksi yli puolet vastaajista toi esiin, että yhtenä perheen kanssa työskentelyn menetelmänä on ollut lapsen sisaruksen, isovanhemman tai muun läheisen ja vastaanottokodin ohjaajan välinen tapaaminen tai keskustelu.

Kyselylomakkeessa vanhempia pyydettiin arvioimaan perheen kanssa työskentelyn eri osa-alueita numeroilla 1-3. Arvosana 1 merkitsi ei hyötyä, arvosana 2 jonkin verran hyödyllistä ja arvosana 3 paljon hyötyä. Hyödyllisimmäksi perheen kanssa työskentelyn tavaksi vanhemmat kokivat vanhemman ja ohjaajan väliset tapaamiset tai keskustelut. Paljon hyötyä tuottaneina menetelminä koettiin myös puhelinkeskustelut ja tapaamiset lapsen, vanhemman ja ohjaajan kesken sekä ohjauksen ja neuvonnan saaminen vastaanottokodin ohjaajalta. Perheen pelisäännöistä sopimisen sekä lapsen läheisverkostosta jonkun muun henkilön kuin vanhemman kanssa työskentelyn vanhemmat olivat arvioineet keskimäärin jonkin verran hyödylliseksi.

Vastauksissaan vanhemmat kuvailivat, että heidät oli kohdattu vastaanottokodilla hyvin, asiallisesti ja asiantuntevasti. Ketään ei vaikeasta tilanteista huolimatta

ollut ”osoitettu sormella”. Yhteistyön vastaanottokodissa perheen kanssa työskentelyssä koettiin sujuneen hyvin. Muutamissa vastauksissa nousi esiin vanhempien pettymys ja turhautuminen työskentelyn sujuvuuteen lapsen sosiaalityöntekijöiden kanssa, vaikka aiheesta ei lomakkeessa kysytty. Vanhemmat olivat kokeneet, että nuori oli vastaanottokodissa hyvissä käsissä ja sen myötä oma olo oli helpottunut. Vastaanottokodin ohjaajien koettiin olleen ymmärtäväisiä ja lohduttaneen tilanteessa. Ohjaajilta oli löytynyt aina aikaa ja jaksamista kuunnella ja keskustella mieltä painavista asioista.

Perhe kohdattiin ohjaajien taholta tosi ihanasti. Sain heti avun aina, kun soitin. (Vanhempi R 2011.)

Ohjaajat ovat osaltaan olleet vaikuttamassa siihen, että meidän nuori ja perheemme voi tänä päivänä hyvin. Kiitoksemme siitä heille. (Vanhempi L 2011.)

Tosi miellyttävä vastaanotto, lämmin ja hyvähenkinen, mikä helpotti omaa elämää. (Vanhempi H 2011.)

Vanhemmilta kysyttiin perheen kanssa työskentelyn kehittämisen tarpeita vastaanottokodissa heidän oman kokemuksensa mukaan. Vanhempien vastauksissa tuli esille tyytyväisyys tehtyyn perhetyöhön ja sen riittävyteen. Suuri osa vastaajista ei ollut kokenut tarvitsevansa enempää tai monipuolisempaa perhetyötä, tai ei osannut sanoa, mihin olisi tarvinnut lisää tukea. Joissakin vastauksissa nousi esiin, että lapsen vastaanottokotijakso olisi voinut olla pidempi. Toivottiin myös lisää yhteisiä palavereja lapsen asioissa. Vanhemmat olivat jääneet kaipaamaan vastaanottokodilta tuen saamista perheelle vielä lapsen kotiutumisen jälkeen.

Perhetyö oli riittävää, tosin hoitoaika olisi voinut olla pidempikin ja ”jälkihoito” jäməkämpää. Kunnan sosiaalityöstä ei tässä tilanteessa ollut apua. (Vanhempi K 2011.)

Kyselyn osiossa, missä vanhemmille annettiin mahdollisuus vapaaseen sanaan perheen kanssa työskentelystä ja kyselylomakkeesta, monet vanhemmat halusivat tuoda esille kiitokset vastaanottokodin ohjaajille. Esiin nousi myös ymmärrystä työn raskaasta luonteesta. Kyselyn ajateltiin olevan tärkeä ja vastauksista toivottiin olevan apua perheen kanssa tehtävän työn kehittämiseksi.

Terkkuja kaikille ohjaajille ja värikästä syksyä. Teette tosi arvokasta työtä! (Vanhempi R 2011)

Meille lapsen jakso vastaanottokodilla oli mahtava pysähdys nuoren liian lujalle elämälle. ---, nyt asiat huomattavasti paremmin. Pysähdys oli tarpeen, koko perhe voi paremmin. Kiitos, että tällaisia mahdollisuuksia on nuorten elämään! (Vanhempi H 2011.)

Henkilökunta tekee tärkeää työtä, joka on välillä varmaankin rankkaa ja uuvuttavaa. (Vanhempi L 2011.)

7.2.3 Työskentely perhetyötä tekevien eri tahojen kanssa

Vastaanottokotijakson aikana perheet olivat saaneet tukea vastaanottokodin lisäksi kuntien lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä, perhetyöntekijöiltä sekä nuorisopsykiatrisen poliklinikalta psykologilta, perheterapeutilta ja lääkäriltä. Jossakin tapauksissa vanhempien yhteys sosiaalityöntekijään ja perhetyöntekijään oli ollut tiivistä ja se oli koettu hyväksi. Toisaalta esiin nousi myös kokemuksia, joissa kunnan sosiaalityön olisi koettu voineen jäädä perheen kanssa työskentelyssä pois, sillä siitä ei vastaajan mukaan ollut apua ja tukea nuorelle ja perheelle ja sen oli koettu olevan pinnallista ja ammattitaidotonta. Vanhemmat kokivat perhetyön vastaanottokotijakson aikana olleen moniammatillista, mutta he eivät olleet kokeneet perhetyön olleen mitenkään päällekkäistä eri tahojen kesken. Vanhemmille ei ollut lapsen vastaanottokotijakson aikana syntynyt epäselvyyttä siitä, mitkä tahot perheen kanssa työskentelevät ja mistä he voivat saada tukea.

8 TULOSTEN YHTEENVETO

Tulosten yhteenveto -kappaleessa esittelemme ohjaajilta ja vanhemmilta kerättyjen aineistojen välillä ilmenneet erot ja yhtäläisyydet. Lisäksi tarkastelemme kummankin aineiston sisäisiä eroja erikseen. Aineistoista esiin nousseita seikkoja tarkastellaan suhteessa aiemmin esiteltyyn teoreettiseen viitekehykseen. Tulosten yhteenvedossa esitetään myös johtopäätökset tutkimuksen tuloksista. Yhteenvedossa saadaan vastaukset esitettyihin tutkimuskysymyksiin ja tuloksia tarkastellaan pyrkien löytämään uutta näkökulmaa käsiteltyihin asioihin.

Aineistosta on saatu kattavasti vastauksia tutkimusongelmaan ja sitä tarkentaviin kysymyksiin. Aineisto vastaa laajasti, mitä vastaanottokotiin avohuollon tukitoimena sijoitettujen 12–17-vuotiaiden nuorten perheiden kanssa tehtävä työ on. Aineistosta on nähtävissä, mihin suuntaan ja kuinka perhetyötä pitäisi kehittää ja kuinka vanhempien esiin tuomat perheen kanssa työskentelyn tarpeet ja odotukset kohtaavat toteutuneen työskentelyn kanssa.

Molemmissa aineistoissa korostuu, että vastaanottokodissa tehtävä perheen kanssa työskentely koetaan erittäin tärkeäksi. Perheen kanssa tehtävä työ vastaanottokodissa on tällä hetkellä vaihtelevaa eivätkä työntekijät koe voivansa panostaa siihen tarpeeksi. Vanhemmille perheen kanssa työskentelyssä tärkeää on tulla itse aidosti kuulluksi ja ymmärretyksi sekä saada tukea lapsen kasvatukseen ja vaikeaan tilanteeseen nuoren kanssa. Aineiston mukaan vanhemmat kokevat saavansa perhetyöstä tarvitsemansa avun hyvin. Esiin nousee kuitenkin myös kehittämiskohtia.

Aineiston perusteella on nähtävissä, että perheen kanssa työskentelyn toteuttamiseen vaikuttaa korostuneesti ohjaajan oma toiminta, osaaminen ja motivaatio, samoin kuin työn tekemistä hankaloittava resurssien vähäisyys. Vastuuta perhetyön riittävästä toteuttamisesta voidaan säilyttää yksin työntekijälle. Vaikka ohjaajan rooli on keskeinen, vaikuttaa perhetyön toteuttamiseen organisaation luomat edellytykset työn tekemiselle. Tällä hetkellä vastaanottokodissa ei ole perhetyölle auki kirjoitettua toimintamallia eikä perhetyön kehittämiseen, selkeyttämiseen, yhdenmukaistamiseen ja osaamiseen ole organisaatiotasolla panostettu. Määrätietoisesti ja suunnitelmallisesti perhetyötä kehittämällä ja huomioimalla voidaan huolehtia, että työskentely ei jää vajavaiseksi.

Tutkimuksen aineistosta nouseva päähavainto on, että vastaanottokodin perhetyötä tulee kehittää luomalla perheen kanssa työskentelylle selkeä malli. Ohjaajat tarvitsevat perhetyön toteuttamiseen lisää aikaa ja koulutusta. Aineistoista on havaittavissa, että perheen kanssa työskentelyyn on panostettava entistä enemmän avohuollon tukitoimena sijoitettujen nuorten perheiden kohdalla. Tutkimuksen aineistoista on nähtävissä, että perheen kanssa työskentelyn jatkamiselle vastaanottokodilta käsin on tarvetta vielä nuoren kotiuduttua.

Vastausten perusteella voidaan todeta, että ohjaajien ja vanhempien välille rakentuu kasvatuksellinen kumppanuussuhde. Perhetyön onnistumisen kannalta työntekijän ja asiakasperheen välinen positiivinen ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde on ensiarvoisen tärkeää. Työntekijältä vaaditaan ammattitaitoa, hyviä vuorovaikutustaitoja, oman persoonan käyttöä työvälineenä sekä erityisesti ihmissuhdetaitoja. (Heino ym. 2000, 23, 43; Elo-Kuru 2003, 73–74.) Kun asiakassuhde on luottamuksellinen, sekä työntekijä että asiakas pystyvät tuomaan esille aratkin asiat, epäonnistumiset ja hankaluudet (Järvinen ym. 2007, 21–22; Laakso 2009, 203).

8.1 Erot työntekijöiden ja vanhempien näkemyksissä

Työntekijät toivat esille useasta näkökulmasta perheen tuen tarpeita vastaanottokotijaksolla perheen kanssa työskentelyn suhteen. Vanhemmat näkivät, että tuen tarpeet johtuivat enemmänkin nuoren käyttäytymisen haasteellisuudesta ja kykenemättömyydestä sitoutua rajoihin kuin mahdollisista puutteista omassa vanhemmuudessa. Vanhemmat toivoivat perheen kanssa työskentelyn tuovan muutosta nuoren käytökseen, jotta nuori voisi kotiutua ja perheen tilanne rauhoittuisi. Työntekijät näkivät perheiden tilanteet ja työskentelyn tarpeet laajalaisemmin lähestyen perheen tarpeita sekä vanhempien että nuoren tuen tarpeen näkökulmasta. Työntekijät toivat esille lapsen edun tärkeyttä ja lapsen kanssa työskentelyn olemista keskiössä. Ohjaajien vastauksissa perheen kanssa tehtävää työtä tarkasteltiin enimmäkseen sen kautta, mitä työskentelyä vanhempien kanssa tehtiin vastaanottokotijaksolla lapsen kotiutumisen mahdollistamiseksi ja siihen tarvittavan muutoksen aikaansaamiseksi. Perheen kanssa työskentelyllä nähtiin olevan mahdollisuuksia tukea perheen tilannetta ja vanhemmuutta joskus pieninkin neuvoin ja auttaen vanhempia oivaltamaan esimerkiksi arjen struktuurin merkitys. Työntekijät näkivät perhetyön tavoitteina olevan ennen kaikkea vanhemman kasvattajana kehittymisen ja vanhemman auttamisen löytämään objektiivinen näkökulma tilanteeseen lapsen kanssa.

Vanhempien mukaan perheen kanssa työskentelevistä tahoista ei ollut epäselvyyttä, mutta ohjaajien mukaan työnjaon selkeys on vaihtelevaa. Ohjaajien näkemysten mukaan työnjako on pääosin selkeää, mutta epäselvyyttä on etenkin

kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien rooleista vastaanottokotijakson aikana. Työntekijät näkivät, että jos omaohjaaja ei sovi palaverissa työnjaosta tai sitä ei ole kirjoitettu auki nuoren asiakassuunnitelmaan, se usein myös jää epäselväksi. Hämmennystä perhetyön tekemisessä aiheuttaa se, että sitä tekevät monen eri alan ammattilaiset ja sitä tehdään useiden eri organisaatioiden nimissä (Heino 2011, 69–70; Järvinen ym. 2007, 15; Myllärniemi 2007, 5). Perhetyötä voivat olla omaohjaajan lisäksi tekemässä esimerkiksi sosiaalityöntekijä, sosiaalikasvattaja, koulu, nuorisotyö ja nuorisopsykiatrian työ. Laitoksessa olevan lapsen perheen kanssa tehtävän työn tekemisessä koetaan toisinaan olevan epäselvyyttä siinä, kenen tehtäviin se lopulta kuuluu. (Elo-Kuru 2003, 74; Heino 2011, 69–70; Aaltonen & Heikkinen 2009, 167.)

Kaikkien perheiden kanssa oli laadittu perheen yhteiset pelisäännöt ja ohjaajat näkivät pelisääntöjen tekemisen keskeisenä työmenetelmänä. Vanhemmat taas arvioivat pelisäännöt hyödyllisyydeltään muita vastaanottokodin perheen kanssa työskentelyn menetelmiä merkityksettömimmiksi, joten perheen pelisääntöjen laatimisprosessia on syytä edelleen kehittää.

Työntekijät korostivat aineistossa perheen ohjaamista tuen ja palveluiden piiriin vastaanottokotijakson aikana, jolloin saataisiin turvattua perheen pärjääminen jatkossa ja ehkäistyä lastensuojelun tarpeen kasvaminen. Vanhempia motivoidaan, ohjataan ja tuetaan heidän omien ongelmiansa tunnistamisessa ja tarjottun tuen vastaanottamisessa. (Vastaanottokodit 2008.) Nuori ohjataan omien tarpeidensa mukaisten palveluiden piiriin. Ennen sijoituksen loppumista perheelle räätälöidään riittävä tukiverkko ja avustetaan perhettä yhteistyön aloittamisessa uusien tahojen kanssa. (Heino ym. 2000, 173, 176, 185.)

Vastaanottokotijakson jälkeinen perheen saama tuki pyritään rakentamaan riittäväksi. Vanhemmat olivat joissakin tapauksissa kokeneet jäävänsä tuen saamisen suhteen tyhjän päälle nuoren kotiutumisen jälkeen. Toisinaan perheen kanssa työskentelyn kautta aikaansaatu muutos oli tuonut perheen ja nuoren tilanteeseen helpotusta vain väliaikaisesti. Vastaanottokotijakson aikana perheen ja nuoren tukemiseksi rakennettava tukiverkosto ei siis kaikissa tapauksissa ollut ollut riittävä, ja perheelle oli jäänyt kokemus tuetta jäämisestä tai tuen

riittämättömyydestä nuoren kotiuduttua. Aina vastaanottokotijakso ei myöskään ollut vanhempien mukaan ollut riittävän pitkä tarpeeseen nähden, eli nuoren kotiutuminen oli tapahtunut liian pian. Työntekijät sitä vastoin toistivat vastauksissaan, että vastaanottokotijaksolla tavoitteena on nuoren paluu kotiin mahdollisimman pian.

Huomattavana erona aineistojen välillä voidaan nähdä käsitykset vastaanottokodissa tehtävän perheen kanssa työskentelyn riittävydestä ja laadusta. Ohjaajien esiin tuoma näkemys perheen kanssa tehtävästä työstä oli kriittinen. Työntekijät kokivat tarvetta lisäkoulutukseen perhetyön osaamisen parantamiseksi ja tiimiin olisi heidän mielestään saatava ainakin yksi perheterapeuttisiin menetelmiin perehtynyt työntekijä täydentämään osaamista. Lastensuojelulaitoksissa perhetyötä voi tehdä joko koko henkilökunta tai työhön erikseen nimeytyt työntekijät (Heino ym. 2000, 173, 176, 185). Selkeä enemmistö työntekijöistä halusi pitää perheen kanssa työskentelyn kaikkien ohjaajien tehtävänä. Ohjaajien mukaan perheen kanssa työskentely vastaanottokodissa on liian epätasalaista, vaihtelevaa, puutteellista ja jäsentymätöntä. Perheen kanssa työskentelyn onnistumiseen katsotaankin vaikuttavan laitoksen tekemän perhetyön sisällöllisen ja toiminnallisen rakenteen selkeys, samoin kuin työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyö. (Heino ym. 2000, 176.) Vanhemmilla ei työntekijöiden näkemyksistä poiketen ollut kokemusta perhetyön tai työntekijöiden osaamisen riittämättömyydestä eikä kukaan vanhemmista antanut suoraa negatiivista palautetta perheen kanssa työskentelystä. Päinvastoin vanhempien vastauksissa sävy oli kiitollinen ja tyytyväinen ja toteutettu perhetyö oli pääsääntöisesti koettu riittävänä ja odotuksiin sekä tavoitteisiin vastanneena.

Ohjaajien kokemuksista kuvastuu, että resursseja halutun tasoiseen perheen kanssa työskentelyyn ei vastaanottokodissa ole, minkä vuoksi työskentely jää liian usein pintapuoliseksi. Perhetyön käsite on laitoksen yhteydessä ongelmallinen. Sillä voidaan yhtä hyvin tarkoittaa työntekijöiden satunnaista yhteydenpitoa vanhempiin kuin intensiivistä työskentelyä perheiden kanssa. (Heino ym. 2000, 173, 176, 185.) Ohjaajien arvion mukaan tällä hetkellä vastaanottokodissa toteutettavalla perheen kanssa työskentelyllä ei pystytä ehkäisemään lastensuojelun tarvetta niin paljon kuin perhetyön keinoin mahdollisuuksia nähdään

olevan. Ohjaajat kokevat ajankäytön olevan niin tiukoilla, että perheen kanssa työskentely on ensimmäisiä asioita, mikä kärsii. Erona tähän on vanhempien kokemus, että heidän kuuntelemiseensa on aina löytynyt ohjaajilta aikaa. He ovat saaneet tukea ohjaajilta aina tarvittaessa ja perheen kanssa työskentely on ollut vanhempien kokemusten mukaan riittävää.

8.2 Yhtäläisyydet vanhempien ja työntekijöiden kokemuksissa

Keskeisenä yhtäläisyytenä vanhempien ja työntekijöiden aineistoista oli havaittavissa, että perheen kanssa tehtävä työ nähtiin hyvin tärkeänä ja merkityksellisenä. Ylipäänsä lastensuojelulaitoksissa perhetyö nähdään tärkeänä ja sen katsotaan olevan yksi työn vaativimmista osaamisalueista (Elo-Kuru 2003, 55). Vastaanottokodin ohjaajien mukaan perhetyön kautta saadaan aikaan muutoksia, joiden perusteella nuoren onnistunut kotiutuminen voidaan toteuttaa. Perheen kanssa työskentelyn avulla perhettä voidaan auttaa kehittämään itsenäistä ongelmanratkaisua ja parantaa perheenjäsenten välisiä suhteita kauaskantoisin positiivisin vaikutuksin. Perhetyö sinänsä ei välttämättä ratkaise perheen ongelmia, vaan siinä voidaan tarvita moniammatillista yhteistyötä sekä aina perheen omaa havahtumista ja voimaantumista (Uusimäki 2005, 37). Perhetyön tavoitteena on saada perheet itse kantamaan vastuuta velvollisuuksistaan (Laakso 2009, 186; Nätkin & Vuori 2007, 16).

Pulmien käsittelyn ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen paranemisen koettiin olevan molemmissa aineistoissa päätavoitteina perheen kanssa työskentelyssä ja niihin koettiin voitavan myös vastata perhetyöllä. Joissakin tapauksissa apu oli kuitenkin ollut vain väliaikaista. Molemmissa aineistoissa esiin tuotiin tarvetta kotiutumisen jälkeiseen tukeen vastaanottokodilta. Nykytietämyksen valossa onkin tärkeää tarjota perhetyötä myös laitosjakson jälkeen, jotta saadaan turvattua kotiutumisen jälkeinen tilanne perheessä (Heino ym. 2000, 173, 176, 185).

Sekä vanhemmat että työntekijät näkivät perheiden tuen tarpeet hyvin samantlaisina. Perheet tarvitsivat tukea varsinkin rajojen asettamiseen sekä siihen, että nuori sitoutuisi perheen ja yhteiskunnan sääntöihin. Nuori tarvitsee selkeän rajasattelun voidakseen elää turvallisesti. Kehitysvaiheelleen kuuluvasti nuori

voi kokeilla rajojaan turvallisesti vanhempien asettamien rajojen sisällä. Rajoilla vanhemmat osoittavat välittämistä nuoresta. (Niemistö 2001, 49.)

Perheen kanssa työskentelyn avulla vastataan vanhemmuuden haasteisiin ja erityisesti vastaanottokodissa työskentelyn kautta apua tarjotaan vanhemman keinottomuuteen nuoren kanssa. Molemmissa aineistoissa vanhemman kasvattajana jaksamisen tukeminen nähtiin tärkeinä. Vanhempien mukaan vastaanottokotijakso rauhoitti kärjistynyttä tilannetta, pysäytti nuoren rajattoman käytöksen, auttoi koulunkäyntiongelmassa ja nuoren irtautumisessa päihteistä. Myös ohjaajat kokivat perheen tarvitsevan tukea edellä mainituissa asioissa. Lisäksi luottamuksen rakentaminen vanhemman ja nuoren välille sekä toistensa ymmärtäminen koettiin molemmissa aineistoissa tärkeiksi perhetyön tavoitteiksi. Vanhemmille toi helpotusta tieto siitä, että nuori on turvassa ja vanhempi itse sai levätä ja kerätä voimia.

Molemmissa aineistoissa nousivat esiin nuoren perheessä usein vallitseva tuletunut tilanne ja kommunikoinnin puute nuoren ja vanhemman välillä. Vastaanottokotijaksolla katsottiin olevan tehtävänä keskusteluyhteyden luominen, luottamuksen jälleenrakentaminen lapsen ja vanhemman välille, vanhemman ja nuoren keskinäisen ymmärryksen lisääminen ja vanhempi-lapsi-suhteen korjaaminen. Laitoksessa tehtävän perhetyön pääasiallinen tavoite onkin nuoren ja vanhemman välisen suhteen säilyttäminen ja sen tukeminen sijoituksen aikana sekä muutoksen aikaansaaminen vanhemman ja nuoren välisessä suhteessa niin, että nuori voi palata takaisin kotiin. (Laakso 2009, 188–189, 221.)

Työntekijät kokivat vanhempien tarvitsevan kuuntelijaa, keskustelukumppania ja ohjausta. Ohjaajat painottivat tehtävikseen eri vaihtoehtojen esille tuomisen, kaikkien osapuolten äänen kuulumisen varmistamisen ja näkemysten esiin tuomisen, vanhempien ja nuorten omien tunteiden tunnistamisen tukemisen ja vanhemman ja lapsen väliseen kommunikointiin rohkaisun molemmin puolin. Tätä tukee vanhempien kokemukset siitä, että he ovat tulleet kuulluiksi ja ymmärretyiksi vastaanottokodissa ja saaneensa tarvitsemaansa ohjausta ja neuvoja vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvissä asioissa. Aineistojen perusteella

vanhempien odotukset perheen kanssa työskentelystä vastaanottokotijakson aikana näyttivät täyttyneen.

Vastaanottokotijaksolle asetetut tavoitteet näyttäytyivät aineistoissa samansisällöisinä. Vanhempien odotukset asioiden selvittelystä, puhumisesta, vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen ja luottamuksen parantamisesta ja ristiriitojen ratkaisemisesta kohtasivat suhteessa ohjaajien ajatuksiin vastaavista tavoitteista. Perhetyötä tehdäänkin aina yhdessä sovittujen tavoitteiden suuntaisesti. Yleisesti perhetyön tavoitteina nähdään nuoren ja perheen tukeminen, arjen rakenteiden ja perheen voimavarojen vahvistaminen, hyvinvoinnin lisääminen sekä arjen hallinnan ja selviytymisen tukeminen. (Perhekeskus 2008; Järvinen ym. 2007, 15; Heino ym. 2000, 176.) Lastensuojelun perhetyön tavoite on lapsen etu, jota lähestytään usein vanhemmuuden kautta. Perhetyön keskeisimpänä tavoitteena on ehkäistä nuoren sijoittamisen tarvetta tukemalla perheen selviytymistä ja vanhemmuutta. Työskentelyn kohteena on perheenjäsenten välinen vuorovaikutus, vanhemman ja lapsen välinen suhde, perheen toimiminen arjessa, roolit perheessä, arjen sujuminen ja arjessa jaksaminen. (Mylärniemi 2007, 7, 23.)

Työntekijät käyttävät vanhempien kanssa työskennellessään juuri niitä menetelmiä, joita he toivat esiin tietämyksensä mukaan olevan käytettävissä perhetyön tekemiseen. Työntekijöiden ja vanhempien aineistoista esiin nousivat samat perhetyön menetelmät, eli kaikkien vastaajien kanssa oli työskennelty käytössä olevin menetelmin. Omaohjaajien laitoksissa tekemää perhetyötä ovat yhteydenpito perheeseen ja sukulaisiin, voimavara- ja ratkaisukeskeiset keskustelut, vanhempien kasvatustyön tukeminen ja ohjaaminen, tapaamiset, puhelinkeskustelut, palaverit ja neuvottelut sekä mahdolliset kotikäynnit (Elo-Kuru 2003, 74; Järvinen ym. 2007, 16). Perheen kanssa työskentelyn sisältöä ovat työntekijän antama konkreettinen opastus, neuvo ja malli siitä, miten toimia nuoren kanssa ja ratkoa asioita varsin arkisissakin tilanteissa. Vanhempia tuetaan nuoren kanssa asioista sopimisessa ja ristiriitatilanteissa toimimisessa. Keskustelujen ja neuvottelujen avulla syntyy työntekijän ja vanhemman luottamuksellinen suhde. (Laakso 2009, 191–192, 202–203, 222; Järvinen ym. 2007, 79–80.)

Ohjaajien mukaan perheen kanssa työskentelyä on pakko priorisoida resurssien puutteen vuoksi lapsen laitoksessa ollessa vain lähinnä vanhempien kanssa työskentelyksi, ulottamatta työskentelyä laajemmalle nuoren läheisverkostoon. Lastensuojelun avohuollon käytäntöjä on kritisoitu siitä, että ne painottuvat vanhempien kanssa työskentelyyn sekä vanhemmuuden ja perheen yhtenäisyyden suojelemiseen lasten hädän kustannuksella. Lastensuojelussa on kuitenkin noussut keskeiseksi painotus lapsen yksilöoikeuksista ja se on sivuuttanut perhekeskeisyyttä. Toisaalta vanhempien osallisuutta ja roolia lasten asioissa ei voida sivuuttaa. (Myllärniemi 2007, 7, 23.) Vanhempien vastauksista kävi ilmi, että perhetyötä oli toteutettu vastaanottokodissa työskentelemällä vanhempien ja nuoren kanssa. Vanhempien kokemusten mukaan juuri sitä he olivat odottaneet ja tarvinneet. Vanhemmat arvioivat työskentelyn muiden nuoren lähipiirin tahojen kanssa vain jonkin verran hyödylliseksi, kokien itse olevansa tärkein ja hyödyllisin työskentelykumppani nuoren asioissa.

8.3 Työntekijöiden erilaiset näkemykset

Vastaanottokodissa avohuollollisesti sijoitettujen nuorten perheiden kanssa tehtävässä työssä työnjako muiden perhetyötä tekevien tahojen kanssa on pääosin selkeää, mutta työntekijöiden aineistosta nousee esiin myös epätietoisuutta työnjaosta. Kokemukset työnjaon selkeydestä ja toimivuudesta vaihtelevat ohjaajasta riippuen ristiriitaisesti. Varsinkin oman kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien roolin osalta työnjaon selkeys on tällä hetkellä vaarassa jäädä usein puutteelliseksi.

Vastaanottokodin ohjaajien keskinäisissä näkemyksissä oli eroja siinä, mitkä tehtävät kuuluvat heille ja mitkä muille perhetyötä tekeville tahoille. Voimakkaasti esiin nousivat näkemykset puutteista vastaanottokodin perhetyön tekemisen sisällöissä ja toimintatavoissa, mutta ristiriitaista oli se, että joidenkin ohjaajien mielestä vastaanottokodissa tehtävä perhetyö oli sangen aktiivista, selkeää ja toimivaa. Perhetyöhön toivottiin kuitenkin voitavan panostaa omaohjaajan työssä enemmän, koska perheiden kanssa tehtävä työ nähtiin yhdeksi erittäin tärkeäksi vastaanottokodin perustehtäväksi. Toisaalta esiin nousi myös perhetyön tekemisen kyseenalaistaminen vastaanottokodin tehtävänä.

Perheen kanssa työskentelyn laajuudesta ja sisällöstä vastaanottokodin tehtävänä vallitsi ristiriitaisia näkemyksiä työntekijöiden kesken. Täysin yksimielisiä ei oltu siitä, mihin suuntaan perheen kanssa työskentelyä tulee kehittää. Ohjaajien mukaan perheen kanssa työskentelyyn vastaanottokodissa tarvitaan toimintamalli, jotta työskentely saadaan vastaamaan asiakkaan tarpeita ja että se on tehokasta ja laadultaan tasapainoista omaohjaajasta riippumatta. Tällä hetkellä perheen kanssa työskentelyn menetelmät, laajuus ja laatu vaihtelevat ohjaajasta riippuen. Työntekijöiden käsitykset tällä hetkellä toteutettavasta perhetyöstä ovat paikoin kirjavia ja jäsentymättömiä. Joidenkin ohjaajien tekemä perhetyö jää osin tarkoituksella, osin resurssien ja selkeän perhetyön mallin puuttumisen vuoksi pintapuoliseksi, tavoitteettomaksi ja suunnittelemattomaksi.

Valtaosin työntekijät ovat sitä mieltä, että perheen kanssa työskentelyyn pitää vastaanottokodissa panostaa entistä enemmän. Työskentelyn raamiksi toivotaan kehitettävän selkeä ja systemaattinen perhetyön malli ja osaamisen turvaamiseksi toivotaan lisää koulutusta. Työntekijöiden aineistossa nousi kuitenkin esiin myös mielipide, jossa epäröitiin perhetyön tekemistä ylipäänsä vastaanottokodin ohjaajille kuuluvana tehtävänä. Ajatuksessa vastustettiin perheen kanssa työskentelyyn panostamisen lisäämistä vastaanottokodissa, vaikka perhetyön suurta merkitystä ei kyseenalaistettu.

Enimmäkseen työntekijöiden aineistossa nähtiin perhetyön kuuluvan nimenomaan vastaanottokodin tehtäviin. Joissakin mielipiteissä ohjaajat olivat halukkaita hyödyntämään nykyistä enemmän perhetyön tekemistä jonkin muun tahon kuin vastaanottokodin ohjaajien tekemänä. Ohjaajien mielipiteet vaihtelivat sen suhteen, kenen toteutettavaksi perhetyö kuuluu. Suurin osa vaati perhetyön keskittämistä pelkästään vastaanottokodin tehtäväksi, mutta esiin nousi myös ajatus perhetyön ulkoistamisesta muiden lastensuojelun tahojen tehtäväksi.

Useissa vastauksissa toivottiin vastaanottokodin tiimiin perhetyön osaamisen tueksi ohjaajaa, jolla olisi perheterapeutin koulutus. Lähes kaikki ohjaajat olivat sitä mieltä, että perhetyön tekeminen on kuitenkin kokonaisuudessaan parasta säilyttää osana kaikkien omaohjaajien työtä. Kuitenkin esiin nousi myös ajatus,

että parempi olisi, jos perheen kanssa työskentelyyn keskittyisi vain yksi vastaanottokodin työntekijä.

8.4 Vanhempien erilaiset näkemykset

Vanhempien vastauksissa korostui vastaanottokodin perhetyön kokeminen onnistuneena ja tyytyväisyys ohjaajien työskentelyyn. Vanhemmat eivät kritisoineet perheen kanssa työskentelyn tasoa ja menetelmiä eivätkä tuoneet esille suorasanaisesti työskentelyn puutteita. Vaikka he eivät osanneet tai rohjenneet nimetä vastauksissaan suoranaisia puutteita tai tyytymättömyyttä, oli aineistossa nähtävissä heidän toiveitaan perhetyöstä. Vastausten varovaisuuden ja positiivisuuden korostamisen taustalla voi vaikuttaa aiheen herkkäluontoisuus ja ihmisten yleinen taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Usein halutaan antaa itsestä kuva hyvänä kansalaisena ja moraaliset ja sosiaaliset velvollisuudet täyttävänä ihmisenä. (Hirsjärvi ym. 2003, 193–194.) Vanhemmat saattoivat vastauksissaan olla ylivarovaisia haluten viestittää yhteistyökykyään ja perheen pärjäämistä.

Siitä huolimatta, että vanhempien mukaan vastaanottokodin perhetyön kautta oli saavutettu halutut tavoitteet ja saatu aikaan toivottu muutos, kehittämistarpeista kysyttäessä vanhemmat toivat esiin mielipiteitä siitä, mitä olisi tarvittu enemmän. Kehittämissuhteissa kävi ilmi muun muassa tarve järjestää enemmän yhteisiä palaverieja. Useissa vastauksissa myös tuotiin esiin, että vanhemmat olivat jääneet kaipaamaan nuoren kotiutumisen jälkeen vankempaa perheen tukemista. He kokivat, että nuoren kotiutumisen jälkeinen tuki olisi ollut luontevaa saada vastaanottokodilta. Tällöin perhetyötä olisi voitu jatkaa samojen, perheen tilanteeseen perehtyneiden ja nuorelle ja vanhemmille tutujen ohjaajien kanssa. Tukiverkosto ei ollut kaikissa tapauksissa ollut kotiutumisen jälkeen riittävä, mutta tätä vanhemmat eivät olleet lukeneet puutteeksi vastaanottokodin perheen kanssa tehtävässä työssä.

Muutamissa vanhempien vastauksissa tuotiin esiin, että vastaanottokotijakson aikana saavutettu muutos ja apu perheen tilanteessa olivat jääneet väliaikaisiksi kantamatta perheen tilanteessa kovin pitkälle. Helpotusta arkeen ja nuoren

kanssa selviämiseen oli saatu vain hetkeksi. Joissakin vastauksissa vanhemmat toivat myös esiin, että vastaanottokotijakso olisi voinut olla pidempi. Asiat ovat ristiriidassa sen suhteen, että työskentelyn koettiin kuitenkin vastanneen vanhempien odotuksiin ja tukitoimelle asetetut tavoitteet koettiin saavutetuiksi. Tämä kertoo, että vanhempien on vaikeaa arvioida perheen kriisin keskellä, mikä tuki ja muutos on perheelle riittävää. Sen seurauksena vastaanottokodin ohjaajilla ja sosiaalityöntekijöillä on hyvin merkittävä tehtävä arvioitaessa avoimuuden tukitoimenakin tehtyjen sijoitusten arviointeja ja jatkopäätöksiä niiden loppuvaiheessa. Vanhempien on haastavaa nähdä tilanteen sisältä käsin, milloin perhe on riittävän tukevalla pohjalla pärjätäkseen nuoren kotiuduttua.

9 POHDINTA

9.1 Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arviointi

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija joutuu koko tutkimusprosessin ajan miettimään tekemiään ratkaisuja ja ottamaan kantaa tekemänsä työn luotettavuuteen (Eskola & Suoranta 1998, 209). Opinnäytetyön prosessin aikana olemme jatkuvasti joutuneet ajattelemaan kriittisesti ja punnitsemaan tekemiämme ratkaisuja, sanavalintoja ja tulkintamme oikeellisuutta. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoimuus ja sen myöntäminen, että tutkija on itse yksi tutkimuksen keskeinen tutkimusväline. Tutkija on pääasiallinen luotettavuuden kriteeri ja tutkijan kautta tutkimuksen luotettavuuden arviointi läpäisee koko tutkimusprosessin. (Eskola & Suoranta 1998, 211.) Hyvään laadulliseen tutkimukseen ei kuulu sepittämistä, huolimattomuutta tutkimustyötä, harhaanjohtavaa raportointia, plagiointia, liiallista yleistämistä tai aiempien tutkimuksien huomiotta jättämistä (Mäkinen 2006, 25–27).

Tutkijoiden on pyrittävä mahdollisimman objektiiviseen toimintaan ja on tärkeää rajata pois kaikki epäolennainen itsensä ja tutkimuskohteen välistä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan subjektiivisia näkemyksiä ja kokemuksia. Tutkimuksen luottamuksellisuuden yksi osa-alue liittyy vastaajien yksityisyyteen. Tutkimusaineistoa tulee käyttää ja säilyttää asianmukaisesti. (Hirsjärvi ym.

2009, 26; Mäkinen 2006, 25–27, 115–116.) Tutkimusprosessin aikana pyrimme luottamuksellisuuteen kertomalla kyselylomakkeen saaneille henkilöille tutkimuksen tarkoituksesta ja kerätyn aineiston käytöstä. Kyselyjen vastaukset, analysoinnin aikana syntyneet muistiinpanot ja kaikki muutkin tutkimukseen liittyvät tiedot on säilytetty huolehtien tietojen pysymisestä salassa ja vastaajien yksityisyyttä turvaten. Kaikki tiedot on tuhottu opinnäytetyön valmistuttua.

Opinnäytetyön tutkimusta varten haettiin asianmukaisesti tutkimuslupa. Tutkimuksen aineisto on luotettavaa, sillä se on kerätty kirjallisessa muodossa ja olemme voineet palata sen ääreen aina tarvittaessa. Luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat myös aineiston käsittely, analysointi ja tulosten yhteenvetojen tekeminen. Tutkimuksen tulokset on koottu kyselyjen vastausten pohjalta, pyrkien kaikessa pysymään uskollisena haastateltujen vastauksille niitä vääristämättä. Luotettavuutta on turvattu myös hyödyntämällä runsaasti vastaajien suoria lainauksia. Suorat lainaukset on nimetty vastaajan mukaan joko *työntekijä* tai *vanhempi* ja vastaajalle on lisäksi annettu satunnainen kirjain.

Salassapitovelvollisuuden toteutumisesta on huolehdittu kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Koko opinnäytetyön prosessin ajan olemme noudattaneet hyvän eettisen tutkimuskäytännön periaatteita. Emme ole käyttäneet tutkimuksen kohteena olevasta vastaanottokodista tarkempaa nimeä, vaan olemme turvanneet kaikessa työskentelyssämme sen, ettei vastaanottokotia tunnisteta tai yhdistetä mihinkään tiettyyn seutukuntaan, kuten toimeksiantajan taholta on toivottu. Tutkimuksen tietojen käsittelyssä ja loppuraportissa tärkeimpiä tekijöitä ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti (Eskola & Suoranta 1998, 57).

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on tutkimustulosten vastaavuutta hyvä verrata aiheesta aikaisemmin tehtyjen tulosten kuvaamaan todellisuuteen. Vastaanottokodeilla tai ylipäänsä lyhytaikaisen laitossijoituksen yksiköissä tehtyjä tutkimuksia perheen kanssa työskentelystä emme löytäneet muutamia opinnäytetöitä lukuun ottamatta. Lastensuojelulaitoksia käsittelevissä tutkimuksissa perhetyötä on sivuttu osana laajempia tutkimuksia. Koska aikaisempia tutkimuksia aiheesta ei juuri ole tehty, on vaikeaa arvioida, kuinka hyvin opinnäytetyön tutkimustulokset vastaavat todellisuutta. Tutkimuksen otanta oli sen verran

pieni ja kosketti ainoastaan yhtä vastaanottokotia, että tulosten yleistettävyys vastaanottokodeilla toteutettavaan perheen kanssa työskentelyyn on hankalaa. Laadulliset tutkimukset ovatkin tapaustutkimuksia, joiden pohjalta ei ole edes tarkoitus tehdä yleistäviä päätelmiä. Tavoitteena on, että tutkimuksen aineisto muodostaa oman tapauksen ja kokonaisuuden. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on kuvata tiettyä tapahtumaa, ymmärtää erityistä toimintaa tai antaa tulkinta jostain tilanteesta. (Eskola & Suoranta 1998, 61, 66.)

Aineiston riittävyttä arvioitaessa puhutaan kylläntymisestä eli saturaatiosta. Aineistoa katsotaan olevan riittävästi silloin, kun uudet tapaukset eivät tuota tutkimusongelman kannalta enää uutta tietoa. Aineiston saavuttaessa saturaation muodostaa tietty määrä aineistoa teoreettisen toistuvan peruskuvion. (Eskola & Suoranta 1998, 56.) Kyselyjen vastauksissa saimme samansisältöisiä vastauksia ja molempien aineistojen kohdalla koimme, että kylläntymispiste saavutettiin. Jäimme kuitenkin pohtimaan, miksi kaikissa vanhempien lomakkeissa palaute oli niin puhtaasti positiivista, ja että olisiko suurempi vastausten määrä tuottanut vielä tutkimuksen kannalta uutta ja hyödyllistä lisätietoa. Saamamme vastaukset kuitenkin alkoivat toistaa itseään, joten meidän täytyy tämän edessä todeta myös vanhemmilta kerätyn aineiston saavuttaneen saturaation.

Opinnäytetyön tekemisessä olemme hyödyntäneet laajasti ja monipuolisesti lähdemateriaalia, muistaen suhtautua lähteisiin tarpeellisella kriittisyydellä. Olemme huolehtineet tunnollisesti lähdeviittausten ja sitaattien oikeellisuudesta. Tämä kaikki osaltaan lisää tutkimuksen luotettavuutta ja sen arvoa. Olemme pyrkineet kuvaamaan tutkimusprosessin kulun, käyttämämme menetelmät, tekemämme valinnat ja niiden perusteet seikkaperäisesti ja totuudenmukaisesti. Ymmärrämme vastuumme tekemästämme tutkimuksesta ja tulosten luotettavuudesta. Opinnäytetyön loppuraportissa olemme tavoitelleet tekstin sujuvuutta ja oikeakielisyyttä. Sisällössä on pyritty eheyteen ja totuudenmukaisuuteen kaikissa vaiheissa.

9.2 Kyselyn toteuttaminen

Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeilla. Aineiston luotettavuuden turvaamiseksi pohdimme tarkkaan lomakkeessa esitettävät kysymykset. Tavoitteena oli kysymyksenasettelu niin, että kysymykset olivat yksiselitteisiä, ymmärrettäviä ja neutraaleja, ilman johdattelevuutta. Vastaamisen ohjeistuksessa pyrimme selkeyteen ja sopivaan pituuteen. Vanhempien lomakkeen saatekirjeessä kerroimme muun muassa, millä perusteilla kyselyn vastaanottajat on valittu ja että vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Vastaamisen vapaaehtoisuutta tulee kyselyssä korostaa (Eskola & Suoranta 1998, 56).

Punnitsimme perheen kanssa tehtävä työ -käsitteen käyttöä vanhempien kyselyssä, koska perhetyö on niin monitahoinen ja vaikeasti määriteltävä käsite, ettei vanhempien voida olettaa ymmärtävän sitä yksiselitteisesti (vrt. Heino, Berg & Hurtig 2000, 21). Syynä tähän on, että perhetyötä tekevät monen eri alan ammattilaiset ja perhetyöstä vallitsee käsitteellinen epäselvyys (Heino 2011, 69–70; Laakso 2009, 186). Yhtenä valintana kyselylomakkeeseen teimme, ettei vanhemmille puhuttu menetelmistä, vaan siitä, mitä vastaanottokodissa konkreettisesti on perheen kanssa tehty. Näin tarkoituksemme ei jäisi epäselväksi ja väärinymmärrysten riski olisi mahdollisimman pieni. Olemme pohtineet valintojemme vaikutusta aineiston sisältöön ja havainneet monet valinnoistamme oikeiksi.

Olemme arvioineet kyselylomakkeiden onnistumista. Aineistoa analysoidessamme huomasimme, että työntekijöiden kyselyyn laittamamme teemat kysymysten yläpuolella olivat häirinneet kysymysten ymmärtämistä. Näytti siltä, että osa vastaajista oli lähtenyt kirjoittamaan ajatuksiaan teemasta, vastaamatta itse kysymykseen. Tämä ei kuitenkaan mielestämme heikentänyt aineiston laatua, vaan ainoastaan aiheutti meille lisää työtä analyysivaiheessa. Lisäksi joissakin kysymyskohdissa kysyimme kahta asiaa kerralla, minkä seurauksena muutama vastaajista oli jättänyt mahdollisesti epähuomioissa vastaamatta toiseen kysymykseen.

Tutkimuksemme aineisto koostuu seitsemän vastaanottokodin ohjaajan ja seitsemän avohuollon tukitoimena vastaanottokotiin sijoitetun 12–17-vuotiaan nuoren vanhemman kokemuksista. Vaikka tutkittavien määrä on varsin pieni kyselylomakkeella toteutettavan tutkimuksen otokseksi, oli otos kuitenkin kohderyhmästä kattava. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimukseen osallistuvien määrä ei usein ole kovin suuri (Eskola & Suoranta 1998, 216). Kysely lähetettiin kaikille mahdollisille vastaanottokodin ohjaajille ja kohderyhmään kuuluneille vanhemmille.

Ohjaajista vastasivat yhtä lukuun ottamatta kaikki ja vanhemmistakin kyselyyn vastasi seitsemän yhdeksästätoista, eli liki 37 %. Postitse lähetetyissä lomakkeissa suurimpana ongelmana on kato. Parhaimmillaankin vastauksia saadaan yleensä 30–40 % lähetetyistä lomakkeista. Useimmiten vastaamatta jättäneitä joudutaan muistuttamaan kyselystä eli karhuamaan lomaketta. Karhuaminen toistetaan yleensä kaksi kertaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 196.) Lähetimme ohjaajille sähköpostilla yhden muistutuksen kyselyn viimeisen vastauspäivän lähestyessä. Vanhemmille postitimme ensimmäisen lomakkeen vastausajan umpeuduttua uuden kyselyn uuden palautuskuoren kanssa ja kannustimme vastaamaan kyselyyn. Karhusimme vastauksia vanhemmilta vain tämän yhden kerran, koska arvioimme aiheen olevan sen verran arkaluonteinen. Halusimme jättää vanhemmille mahdollisuuden valita vastaamattomuuden ilman enempää suostutusta, jotta he eivät kokisi tulleen painostetuiksi.

9.3 Oppimisen pohdinta

Tutkimusprosessin alussa tietämyksemme perheen kanssa tehtävästä työstä laitoksessa perustui sosionomiopintojen aikaisten harjoittelujen ja sijaisuuksien tekemisen ohessa karttuneeseen omaan kokemukseen. Vanhempien näkökulmasta aiheesta ei ollut kummallakaan juuri tietoa, eikä sitä löytynyt aiemmista aiheita sivunneista tutkimuksista. Aihe on tärkeä, tuore ja ajankohtainen, mikä herätti kiinnostuksemme sen tutkimiseen. Varsinkin päästessämme prosessissa aineiston analysoinnin vaiheeseen ja saadessamme käsitellä uutta tietoa, oli tutkimus hyvin mielenkiintoinen.

Tutkimuksen valmistuttua ymmärrämme, kuinka tärkeää oli tutkia perheen kanssa tehtävää työtä sekä vanhempien että työntekijöiden näkökulmista. Kun aihetta on tutkittu molemmista näkökulmista, voi tutkimus tuottaa tietoa, joka palvelee käytännön tarvetta ja kehittämistä. Koska perhetyö on laaja ja monitahoinen käsite, saattaa se arjen keskellä jäädä vastaanottokotityöskentelyssä liian vähälle huomiolle. Vastaanottokodissa työskentelyn keskiössä on lapsi ja lastensuojelun tarpeen arviointityö, joten perheen kanssa työskentely voi jäädä kiireen keskellä ja resurssien puutteen vuoksi toissijaiseksi. Työntekijöillä ei työnsä ohessa ole välttämättä mahdollisuutta tarkastella perhetyötä kuten nyt tehdyssä tutkimuksessa.

Vanhempien ei ole helppoa ymmärtää perhetyön sisältöä ja mahdollisuuksia, saati kyetä arvioimaan perhetyön riittävyttä ja kehitystarpeita. Vanhemmilla ei välttämättä ole kykyä arvioida työntekijän toimintaa ja perhetyön toteutumista, mikä asettaa haasteita perhetyön tutkimiselle. Koska vanhempien kokemusten tutkiminen on haasteellista ja työlästä, jäi vanhemmilta saatu tieto tutkimuksessa pintapuoliseksi. Jotta kokemuksia ja tarpeita perhetyöstä voitaisiin tarkastella riittävän yksityiskohtaisesti, tulisi aiheesta tehdä oma tutkimuksensa. Jatkotutkimuksena voitaisiin tutkia myös nuorten näkemyksiä perheen kanssa työskentelystä vastaanottokodissa. Opinnäytetyön pohjalta tärkeimmäksi kehittämiseksi muodostuu perhetyön mallintaminen vastaanottokotiin.

Tutkimusprosessin aikana syvensimme osaamistamme tutkimusmenetelmistä ja niiden soveltamisesta. Oman vivahteensa opinnäytetyön tekemiselle antoi toimeksianto, mikä toi tutkimuksen toteuttamiseen lisää vastuullisuuden ja merkityksellisyyden tunnetta. Aineiston analyysivaihe oli aluksi hapuilua ja menetelmäkirjallisuutta hyödynnettiin sen osalta ahkerasti. Oppimisen kannalta analyysivaihe oli hyvin antoisa. Koemme, että kyky ja rohkeus tarkastella asioita useista näkökulmista sekä tehdä johtopäätöksiä on kasvanut. Olemme ottaneet haltuun uutta ja hyödyllistä tietoa perhetyöstä, asiakkaiden kanssa työskentelystä sekä lastensuojelusta. Perhetyön arvostus ja sen merkityksellisyyden ymmärtäminen ovat lisääntyneet tutkimusprosessin edetessä. Tulemme varmasti hyödyntämään saatua tietoa ja ymmärrystä tulevaisuuden työtehtävissämme sosiaalialan ja lastensuojelun kentällä.

Lastensuojelulaitoksessa avohuollon tukitoimena toteutettavan sijoituksen yhteydessä tehtävälle perhetyölle asetetaan korkeita vaatimuksia, koska kyseessä on nuoren elämään ja tulevaisuuteen voimakkaasti vaikuttava asia. Perhetyön onnistumisella tai epäonnistumisella vastaanottokotijakson aikana voi olla ratkaisevia ja kauaskantoisia vaikutuksia. Onnistuessaan perhetyö luo edellytykset nuoren kotiutumiseksi ja perheen voimaantumiseksi niin, että lastensuojelun tarve vähenee tai lakkaa. Tämä on merkityksellistä niin inhimillisellä kuin yhteiskunnallisellakin tasolla arvioituna. Perhetyön tuloksia tarkasteltaessa voidaan nähdä laajoja hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Myös taloudelliselta kannalta perhetyöhön panostaminen lastensuojelun avohuollon tukitoimivaiheessa kannattaa. Sen kautta kunnat voivat säästyä kalliilta lastensuojelun toimenpiteiltä, kuten huostaanotoilta.

LÄHTEET

- Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2009. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 165–176.
- Aho, T. & Rinkinen, T. 2005. Nuoruus ja seksuaalisuus – Kokemuksia nuorten neuvontatyöstä. Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) Vahva vanhemmuus – Paras tuki nuoren kasvuun. VL-Markkinointi Oy: Helsinki, 57–65.
- Ashford, J. B., Le Croy, C. W. & Lortie, K. L. 2006. Human Behaviour in the Social Environment. A Multidimensional perspective. Westford: Thomson Brooks/Cole.
- Cacciatore, R. 2009. Kapinakirja. Aggressiokasvattajan käsikirja – koululaisesta aikuiseksi. Väestöliitto: Helsinki.
- Dunderfelt, T. 1997. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiin kehitykseen. Porvoo: WSOY.
- Elo-Kuru, H. 2003. Omahoitaja – kaiken korjaa? Lastensuojelulaitoksen lähikasvattajan työssä tarvittava ammatillinen osaaminen. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Finlex. 2007. Lastensuojelulaki.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#P36>. 29.12.2010.
- Heikkinen, A. 2007. Nuoret lastensuojelun avohuollossa – palvelujen ja menetelmien tarkastelu. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön Sosiaalialan kehittämishankkeen lastensuojelun kehittämishankkeen raportti. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston selvityksiä 1/2007.
<http://www.sosiaaliportti.fi/File/712507ed-8b61-405c-b194-812c81f5186a/Nuorten%20avohuolto-selvitys.pdf>. 26.4.2010.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämishankkeelle. Helsinki: Stakes.
- Heino, T. 2011. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 52–75.
- Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Hiila, H. 2005. Nuoret tarvitsevat vanhempien läsnäoloa. Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) Vahva vanhemmuus – Paras tuki nuoren kasvuun. VL-Markkinointi Oy: Helsinki, 5–7.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Tammi.
- Howe, D. 2005. Child abuse and neglect. Attachment, development and intervention. Ebbw Vale, Wales: Palgrave Macmillan.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi – Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

- Kaimola, K. 2005. Koti terveen itsetunnon harjoittelukenttänä. Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) Vahva vanhemmuus – Paras tuki nuoren kasvuun. VL-Markkinointi Oy: Helsinki, 11–19.
- Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, 70–83. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2010. Lastensuojelu 2009. Tilastoraportti. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29_10.pdf. 17.12.2010.
- Kyrönseppä, U., Rautiainen, J-M. & Airio, T. 1990. Omahoitajamenetelmä. Helsinki: Painopörssi Oy. Lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisuja 3.
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Lastensuojelun työryhmä. 2010. Omaohjaajan tehtävät ja yhteistyö lasten asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. (Julkaisematon lähde.)
- Laurila, A. 1993. Lainaksi annettu lapsi. Sijaiskoti – kokemuksia ja ajatuksia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Laurila, A. 2003. Toivo ja Ilona – raportti lastensuojeluprojekteista. Diakoniamattikorkeakoulun julkaisuja B 16. Helsinki: Diakoniamattikorkeakoulu.
- Mitä on lastensuojelu? 2009. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. 31.8.2011.
- Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 2007.
http://www.socca.fi/files/108/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Vaajakoski: Tammi.
- Niemistö, R. 2001. Vanhemmuuden roolit ja varhainen nuoruusikä (11–15 v.). Teoksessa Rautiainen, M. (Toim.) 2001. Vanhemmuuden roolikartta – Syvennä ja sovela. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Hakapaino Oy. 39–50.
- Nurmi, J-E. 1995. Nuoruusiän kehitys: Etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, P., Korhakangas, M. & Lyytinen, H. (Toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 256–274.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) Perhetyön tieto. Tallinna: Vastapaino, 7–38.
- Pekkarinen, E. 2007. Nuoren kanssa työskentely. Helsingin yliopisto.
<http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/nuoret.htm>. 6.4.2009.
- Perhekeskus. 2008. Sosiaaliportti. <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/54fa61e3-20c0-4e80-8823-bcf0589d1038.aspx>. 8.3.2011.
- Pohjola, K. 2005. Perhe ja lapsen perhe. Teoksessa Reijonen, M. 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-Kustannus. 43–60.
- Pösö, T. 1995. Hoidollisuus ja kokonaisvaltainen huolenpito lastensuojelutyössä – välineenä sijaishuolto. Teoksessa Virtanen, P. (toim.) Näkökulmia lastensuojeluun. WSOY: Juva, 78–94.

- Rainio, S., Pere, L., Lindfors, P., Lavikainen, H., Saarni, L. & Rimpelä, A. 2009. Nuorten terveystapatutkimus 2009. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2009. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:47. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_5.html. 8.9.2011.
- Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Sijoitus avohuollon tukitoimena. 2010. Sosiaaliportti. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/sijoitustukitoimena/>. 29.12.2010.
- Sinkkonen, J. 2010. Aito vuorovaikutus suojaa nuorta. Pelastakaa lapset 5/2010, 19–20.
- Syrjälä, J. 2005. Vanhemmalle! Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) Vahva vanhemmuus – Paras tuki nuoren kasvuun. VL-Markkinointi Oy: Helsinki, 8–9.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2009. Lastensuojelu. Käsitteet ja määritelmät. <https://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheittain/Lapsuusjaperhe/lasukasitteenet.htm>. 4.1.2011.
- THL. 2011. Kasvatuskumppanuus-menetelmä rakentaa dialogista kasvatuskulttuuria. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanifityon/menetelmat/kasvatuskumppanuus. 30.11.2011.
- Tolonen, T. 2009. Vanhemmuuden puute ja nuorten sosiaalinen pääoma. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 144–162.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Tammi.
- Törrönen, M. 1999. Lasten arki laitoksessa. Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Uusimäki, M. 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-Kustannus. 17–42.
- Vastaanottokodit. 2008. Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/2cf110cf-a46e-4912-8cde-215a5e327b62.aspx#otsikko5>. 17.12.2010.
- Vidén, S. 2007. Ammattilaisten neuvot vanhemmille. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) Perhetyön tieto. Tallinna: Vastapaino, 106–127.
- Vogt, I. 2005. Lastensuojelun ja laitoshuollon toimintakäytännöt ja –muodot. Helsinki: Multiprint Oy. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, D Työpapereita 20.
- Wahlberg, K-E. 2005. Lapsi vanhemmuutta kasvattamassa. Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) Vahva vanhemmuus – Paras tuki nuoren kasvuun. VL-Markkinointi Oy: Helsinki, 81–87.
- Wilska, T-A. 2005. Lapset, kulutus ja media. Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) Vahva vanhemmuus – Paras tuki nuoren kasvuun. VL-Markkinointi Oy: Helsinki, 89–95.

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTO

TOIMEKSIANTAJA:

[REDACTED]

P. [REDACTED]

OPISKELIJAT:

Pessi Kuismanen-Eronen
pessi.kuismanen-eronen@edu.pkamk.fi
P. [REDACTED]

Maiju Kokko
maiju.kokko@edu.pkamk.fi
P. [REDACTED]

TOIMEKSIANTOSOPIMUS:

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijat (sosionomi amk) Pessi Kuismanen-Eronen ja Maiju Kokko tekevät opinnäytetyön [REDACTED] vastaanottokodille. Opinnäytetyössä tutkitaan vastaanottokodille lastensuojelun avohuollon tukitoimena sijoitettujen nuorten perheiden kanssa tehtävää työtä. Opinnäytetyötä tehdään aikavälillä marraskuu 2010 - marraskuu 2011. Aineiston kerääminen toteutetaan vuoden 2011 aikana. Tutkimustehtävä on selvittää vastaanottokodin omaohjaajien sekä vanhempien kokemuksia ja tarpeita perheen kanssa työskentelystä vastaanottokotijakson aikana.

Osapuolet ovat tänään sopineet toimeksiannosta seuraavaa:

Opiskelijat tekevät tutkimustyön opinnäytetyönä. Tutkimustyölle haetaan tutkimuslupa. Tutkimusaineisto kerätään teemahaastattelumenetelmällä tai kyselyllä. Opiskelijat eivät missään yhteydessä mainitse haastateltavia nimeltä, vaan turvaavat haastateltavien anonymiteetin kaikissa työn vaiheissa.

Opiskelijat vastaavat työstä syntyneistä kuluista. Vastaanottokoti maksaa itselleen tulevat kansitetut opinnäytetyöt. [REDACTED] on oikeus käyttää opinnäytetyötä.

Vastaanottokodin [REDACTED] on opiskelijoiden ohjaaja toimeksiantajan puolelta. Opinnäytetyön ohjaajina PKAMK:ssa toimivat Sari Johansson ja Riitta DalMaso.

[REDACTED] ___ / ___ 2010

Toimeksiantajan edustaja

Pessi Kuismanen-Eronen

Maiju Kokko

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Haemme lupaa suorittaa opinnäytetyöhön liittyvä tutkimus

Opinnäytetyön aihe:

Vastaanottokodin omaohjaajien sekä vanhempien kokemukset ja tarpeet perheen kanssa työskentelystä vastaanottokotijakson aikana.

Tutkimuksen toteutuspaikka/-yksikkö:

[REDACTED]

Tutkimuksen:

- a) **kohde / kohdejoukko:** avohuollon sijoitettujen nuorten omaohjaajina työskentelevät ohjaajat ja vanhemmat
- b) **aineiston keruumenetelmä:** teemahaastattelu tai kysely
- c) **aineistonkeruun ajankohta:** vuoden 2011 aikana

Opinnäytetyön ohjaajat:

Sari Johansson ja Riitta DalMaso

Työelämäohjaaja:

Vastaanottokodin [REDACTED]

[REDACTED] ____ / ____ 2010

Pessi Kuismanen-Eronen

Maiju Kokko

Tutkimuslupa myönnetty ____ / ____ 2010

[REDACTED]

Hyvä vastaanottokodin työntekijä!

Olemme Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijat Maiju Kokko ja Pessi Kuismanen-Eronen. Teemme opinnäytetyönä tutkimusta ohjaajien vastaanottokodilla tekemästä perheiden kanssa työskentelystä. Tutkimus on rajattu koskemaan 12–17-vuotiaiden nuorten perheiden kanssa työskentelyä tapauksissa, joissa nuoren tavoitteena on kotiutuminen vastaanottokotijakson jälkeen.

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa vastaanottokodin ohjaajien ja vastaanottokotijaksolla olleiden nuorten vanhempien kokemuksia perheen kanssa tehtävästä työstä vastaanottokodilla. Kerättyjen tietojen perusteella kartoitetaan perheiden kanssa tällä hetkellä tehtävää työtä ja luodaan pohjaa työn kehittämiseksi vastaanottokodillanne.

Tutkimuksessa esille tulleet asiat raportoidaan opinnäytetyön loppuraportissa. Raportissa häivytetään vastaanottokodin tunnistettavuus eikä siinä mainita nimeltä tutkimukseen osallistuneita tai muita mainittuja henkilöitä eikä paikannimiä.

Vastaanottokodilla perheen kanssa tehtävän työn arvioimiseksi ja kehittämiseksi on tärkeää saada kootuksi mahdollisimman kattavasti työntekijöiden ajatuksia aiheesta. Siksi on erittäin tärkeää, että tekin osallistutte tutkimukseen. Toivoisimme, että osallistuisitte vastaamalla kirjallisesti tämän sähköpostin liitteenä olevaan kyselyyn. Vastaus palautus tapahtuu tulostamalla vastaukset ja palauttamalla ne nimettöminä kuoressa vastaanottokodin toimistossa niitä varten olevaan lokeroon. Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 30–45 minuuttia.

Liitteen ensimmäisellä sivulla on yksityiskohtainen ohje kyselyn toteuttamiseen. Jos teillä on kysyttävää tutkimukseen osallistumisesta tai tarvitsette neuvoja, ottakaa yhteyttä meihin sähköpostitse tai puhelimitse.

Yhteistyöstä kiittäen

Maiju Kokko
maiju.kokko@edu.pkamk.fi
p. [REDACTED]

Pessi Kuismanen-Eronen
pessi.kuismanen-eronen@edu.pkamk.fi
p. [REDACTED]

KYSELY PERHEIDEN KANSSA TEHTÄVÄSTÄ TYÖSTÄ VASTAANOTTOKODILLA

Ohjeistus vastaamiseen

Tallentakaa aluksi tämä asiakirja esimerkiksi tietokoneenne työpöydälle tai muistitikulle. Kysymykset on jaettu kolmeen eri yläteemaan. Lukekaa kaikki kysymykset ennen kuin aloitatte vastaamisen, jotta teille muodostuu kokonaiskuva kyselyn sisällöstä. Vastatkaa kyselyyn kirjoittamalla vastauksenne kunkin kysymyksen (a, b, c jne.) alapuolelle. Vastauksissanne pohtikaa teemoihin liittyviä asioita mahdollisimman monipuolisesti ja tuokaa esiin omat näkemyksenne ja kokemuksenne aiheesta. Voitte kirjoittaa vapaalla tyylillä, välittämättä kirjoittamanne tekstin äidinkielellisestä oikeellisuudesta. Halutessanne voitte käyttää ranskalaisia viivoja. Muistakaa tallentaa asiakirjaa myös kesken vastaamisen, ettei kirjoittamanne tieto häviä.

Kun olette vastanneet kyselyyn, tallentakaa se vielä lopuksi. Vastaamisen jälkeen tulostakaa kysely ja palauttakaa se kirjekuoressa vastaanottokodin toimistossa olevaan palautuslokeroon 26.6.–12.7.2011 välisenä aikana. Halutessanne voitte myös vastata kirjoittamalla käsin. Älkää merkitkö nimeänne kyselyyn tai kuoreen anonyymiteetin turvaamiseksi.

Jos kohtaatte ongelmia, ottakaa yhteyttä neuvojen saamiseksi:

Maiju Kokko
maiju.kokkko@edu.pkamk.fi
p. [REDACTED]

Pessi Kuismanen-Eronen
pessi.kuismanen-eronen@edu.pkamk.fi
p. [REDACTED]

Pohtiessanne vastauksia, muistakaa, että tutkimuksen rajauksena ovat ne kokemukset ja mielipiteet, joita teillä on perheiden kanssa tehtävästä työstä, kun vastaanottokodilla oleva lapsi on avohuollon tukitoimena sijoitettu 12–17-vuotias ja työskentelyn suuntana on nuoren kotiutuminen vastaanottokodilta.

Kiitämme tutkimukseen osallistumisesta!

KYSELY

1. Perheen kanssa tehtävä työ vastaanottokodissanne tällä hetkellä

- a) Mitä perheen kanssa työskentely vastaanottokodissa mielestäsi tarkoittaa?

- b) Miten perheen kanssa työskennellään vastaanottokodissanne tällä hetkellä? (Käytettävät menetelmät, resurssit jne., ketkä työskentelevät ja kenen kanssa?)

- c) Mitä tavoitteita vastaanottokodissanne tehtävällä perheen kanssa työskentelyllä on?

- d) Millaisiin asioihin vastaanottokotiinne sijoitettuna olevien nuorten perheet tarvitsevat vastaanottokodin ohjaajien tukea? Minkälaista tukea heille voidaan antaa?

- e) Tekevätkö kaikki ohjaajat vastaanottokodissanne perhetyötä? Pitäisikö perhetyön tekeminen vastaanottokodissa mielestäsi olla jokaisen ohjaajan tehtävä vai pitäisikö siihen erikseen nimetä tietty henkilö / tietyt henkilöt?

- f) Mitä mieltä olet vastaanottokodissanne tällä hetkellä toteutettavasta perheen kanssa työskentelystä?

2. Perheen kanssa työskentelyn mahdollisuudet

- a) Kuinka merkityksellisenä näet vastaanottokodin työntekijöiden työskentelyn vanhempien ja / tai muun perheen kanssa? Perustele.

- b) Mitä perheen kanssa mielestäsi pitäisi vastaanottokodilla tehdä, jotta työskentely olisi tehokasta?

- c) Tulisiko vastaanottokodilla työskentelyssä painottaa enemmän nuoren vanhempien, sisaruksien ja / tai muun läheisverkoston kanssa työskentelyn osuutta? Perustelee.

- d) Onko selkeää, mitkä muut tahot työskentelevät vastaanottokotijaksolla olevan nuorten perheen kanssa? Onko työnjako selkeää?

3. Vastaanottokodissa perheen kanssa tehtävän työn kehittäminen

- a) Kuinka ja mihin suuntaan perheen kanssa tehtävää työtä omalla työpaikallasi voitaisiin mielestäsi kehittää?

- b) Millä tavoin perheen kanssa työskentelyn osaamista voitaisiin mielestäsi lisätä vastaanottokodillanne?

Tähän voit halutessasi kirjoittaa, jos haluat tuoda esiin aiheesta jotain muuta tai antaa palautetta kyselystä.

Tervehdys vastaanottokodilta!

██████████ 13.7.2011

Vastaanottokodilla tehdään opinnäytetyönä tutkimusta perheen kanssa tehtävästä työstä. Ohessa on kirje tutkimusta tekevilta opiskelijoilta, missä Teitä pyydetään osallistumaan tutkimukseen kuuluvaan kyselyyn.

Ystävällisin terveisin

██████████

██████████

██

Vastaanottokoti

P. ██████████ tai ██████████

Hei!

Olemme kaksi Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun sosiaalialan (sosionomi AMK) neljännen vuoden opiskelijaa. Teemme [REDACTED] opinnäytetyönä tutkimusta vastaanottokotijaksolla olleiden nuorten ja heidän perheidensä kanssa työskentelystä. Tutkimuksessa kerätään tietoa nuorten vanhemmilta ja vastaanottokodin ohjaajilta. Tutkimuksen tarkoituksena on kertoa vanhempien ja työntekijöiden kokemuksia perheen kanssa tehtävästä työstä vastaanottokodilla. Kerättyjen tietojen perusteella luodaan pohjaa perheen kanssa tehtävän työn kehittämiseksi vastaanottokodilla.

Toivoisimme, että Te osallistuisitte kyselyyn. Kysely suoritetaan anonyyminä. Tutkijat ovat täysin vaitiolovelvollisia kaikista tutkimuksen aikana esille tulleista asioista. Haastatteluissa esille tulleet asiat raportoidaan opinnäytetyön loppuraportissa. Raportissa häilytetään kaikki tunnistettavuus eikä siinä mainita esimerkiksi paikkakuntaa.

Vastaanottokodilla perheen kanssa tehtävän työn arvioimiseksi ja kehittämiseksi on tärkeää saada tietää vanhempien ajatuksia vastaanottokodilla tehtävästä perheen kanssa työskentelystä. Siksi on erittäin tärkeää, että juuri Te osallistuisitte kyselyyn. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Ystävällisin terveisin

Pessi Kuismanen-Eronen

Maiju Kokko

Tarvittaessa lisätietoja tutkimuksesta antaa vastaanottokodin [REDACTED]
[REDACTED], puh. [REDACTED] tai [REDACTED].

Kysely vanhemmille perheen kanssa tehtävästä työstä vastaanottokodilla

Kyselyssä on kolme sivua ja yhteensä kahdeksan kysymystä. Kolme ensimmäistä kysymystä ovat monivalintakysymyksiä, joihin vastataan ympyröimällä sopiva vastausvaihtoehdon edessä oleva kirjain. Ensimmäisessä kysymyksessä voitte ympyröidä vain yhden vaihtoehdon, mutta toisessa ja kolmannessa kysymyksessä voitte ympyröidä niin monta vaihtoehtoa kuin on tarpeen.

Viisi viimeistä kysymystä (4-8) ovat avokysymyksiä, joissa ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja. Näihin kysymyksiin kirjoitetaan vapaamuotoinen vastaus. Pääasia on, että kirjoitatte kaikki ne asiat, niin positiiviset kuin negatiiviset, jotka koette kussakin kysymyksessä tärkeiksi.

Vastatkaa alla oleviin kysymyksiin ja postittakaa lomake oheisessa kuoressa vastaanottokodille viimeistään 2.9.2011. Kuoren postimaksu on valmiiksi maksettu. Kiitos osallistumisesta!

1. Ympyröikää seuraavista vaihtoehdoista yksi:
 - a) lapseni on tai oli vastaanottokodissa enintään 30 vuorokautta
 - b) lapseni on tai oli vastaanottokodissa 30–60 vuorokautta
 - c) lapseni on tai oli vastaanottokodissa pidempään kuin 60 vuorokautta

2. Mitä kaikkea perheenne kanssa konkreettisesti tehtiin vastaanottokodissa? Ympyröi seuraavista:
 - a) Puhelinkeskustelut vanhemman ja vastaanottokodin ohjaajan välillä
 - b) Vanhemman ja ohjaajan välinen tapaaminen tai keskustelu
 - c) Lapsen, vanhemman ja ohjaajan välinen tapaaminen
 - d) Lapsen sisaruksen, isovanhemman tai muun läheisen ja vastaanottokodin ohjaajan välinen tapaaminen tai keskustelu
 - e) Perheen pelisäännöistä sopiminen
 - f) Vastaanottokodin ohjaajalta ohjauksen tai neuvonnan saaminen
 - g) Muuta, mitä? _____
 - h) Ei mitään edellä mainituista

3. Mihin asioihin perheenne tarvitsi vastaanottokodin tukea? Ympyröi seuraavista:
- a) Lapsen rajattomuus ja sitoutumattomuus sääntöihin
 - b) Lapsen päihteiden käyttö
 - c) Lapsen koulunkäyntiongelmät
 - d) Lapsen väkivaltaisuus
 - e) Lapsen tekemän rikoksen selvittely tai rikoksiin ajautumisen ennaltaehkäisy
 - f) Lapselle huonoja vaikutteita tuovasta kaveripiiristä irrottautuminen
 - g) Lapselle sopivan harrastuksen löytäminen
 - h) Lapsen mielenterveysongelmät
 - i) Lapsen sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmat
 - j) Lapsen itsenäistymisen tukeminen
 - k) Vanhemman uupuminen
 - l) Vanhemman keinottomuus
 - m) Vanhemman mielenterveysongelmät
 - n) Vanhemman päihteiden käyttö
 - o) Muuhun, mihin? _____
 - p) Ei mihinkään edellä mainituista
4. Millaista muutosta toivoitte lapsenne vastaanottotijakson tuovan perheenne tilanteeseen? Mitkä olivat tavoitteet?
5. Vaikuttiko perheenne kanssa työskentely vastaanottokodissa perheenne tilanteeseen? Jos vaikutti, niin millä tavalla?
6. Koitteko saavanne vastaanottokodin työntekijöiltä riittävästi aikaa ja tukea? Mitä olisitte toivonut enemmän?
7. Kuinka perheenne on kohdattu vastaanottokodin työntekijöiden taholta?
8. Tähän voitte halutessanne kirjoittaa, jos haluatte tuoda esiin aiheesta jotain muuta tai antaa palautetta kyselystä.

Tervehdys vastaanottokodilta!

19.8.2011

Lähetimme Teille heinäkuussa kyselyn liittyen vastaanottokodilla tehtävään perheen kanssa työskentelyyn. Olemme saaneet jonkin verran vastauksia, mutta tutkimuksen luotettavuuden kannalta olisi tärkeää saada lisää vanhempien mielipiteitä. Siksi lähetämme kyselyn uudelleen ja toivomme, että Teillä olisi aikaa vastata siihen. Jos olette jo vastanneet kyselyyn, älkää vastatko enää uudelleen. Osallistuminen kyselyyn on vapaaehtoista.

Vastaanottokodilla tehdään tutkimusta perheiden kanssa työskentelystä. Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa vastaanottokotijaksolla olleiden ja olevien lasten vanhempien ja vastaanottokodin työntekijöiden kokemuksia perheen kanssa tehtävästä työstä. Tietojen perusteella kehitetään perheen kanssa tehtävää työtä vastaanottokodilla.

Vastaanottokodin ohjaajat ovat valinneet vanhemmat, joille kysely postitetaan. Valinnan perusteena on ollut, että perheen vastaanottokotijaksolla oleva tai ollut lapsi on 12–17-vuotias ja vastaanottokodin työskentelyllä on ollut tavoitteena lapsen kotiutumisen.

Tutkimuksen tekevät kaksi Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun sosiaalialan (sosiologi AMK) opiskelijaa opinnäytetyönä. Kysely suoritetaan anonymisti. Tutkijat ovat täysin vaitiolovelvollisia kaikista tutkimuksen aikana esille tulleista asioista. Kyselyissä esille tulleet asiat raportoidaan opinnäytetyön loppuraportissa, ja raportissa häivytetään kaikki tunnistettavuus eikä siinä mainita esimerkiksi paikkakuntaa.

Toivomme, että postitatte täytetyn kyselylomakkeen vastaanottokodille 2.9.2011 mennessä. Tämän kirjeen mukana on palautuskuori, jonka postimaksu on valmiiksi maksettu.

Jos Teillä on kysyttävää tutkimuksesta, annamme mielellämme lisätietoja. Kiitos yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin

[Redacted]

[Redacted]

P. [Redacted]

1. vaihe. Vastausten lukeminen ja aineiston sisältöön perehtyminen.

2. vaihe. Aineiston kopioiminen ja järjestäminen leikkaamalla ja liittämällä yhteen ne vastaukset, joissa oli vastattu samaan kysymykseen.

1b) Miten perheen kanssa työskennellään vastaanottokodissanne tällä hetkellä?

Menetelminä on perheen pelisääntö -lomake, lupalomakkeet, keskustelut, tapaamiset, palaverit (tapaamisissa voi olla mukana pelkästään vanhemmat tai myös lapsi, sisarukset ja mahdollisesti muuta verkostoa kuten isovanhemmat). Resurssit: pääasiassa omaohjaajat hoitavat keskustelut sekä pelisääntöjen tekemiset ja ns. tärkeät puhelut vanhemmille, jos omaohjaa on töissä hoitaa hän pääasiassa lapseen liittyvän yhteydenpidon perheeseen, muuten arjen asiat voi hoitaa kuka vain, esimerkiksi kouluasioiden tiedotus. Pääasiassa työskentely painottuu vanhempiin, sisarukset pääsoin mukana tapaamisissa, ei välttämättä muuten. (Työntekijä D 2011.)

Menetelminä lähinnä dialogi, perheen yhteisesti laadittavat pelisäännöt, kasvat keskustelut ja ajatustenvaihto tapaamisten ja puheluiden ohessa. Voimaannuttava, itseohjautuvuuteen ja vastuuttamiseen tähtäävä työote jonka avulla halutaan lisätä perheen ja lapsen ymmärrystä ja keinoja tilannetta koskien. Perheen kanssa työskentelyn tulisi olla jokaisen omaohjaajan ja ohjaajan asia. Aina tämä ei toteudu riittävässä määrin, syynä ajan sekä motivaation ja taitojen puute. (Työntekijä V 2011.)

3. vaihe. Aineistosta haetaan vastauksia tutkimuskysymyksiin aineistolähtöisesti ja ne merkitään alleviivaamalla tekstistä kukin aihe erivärisellä.

Mitä perheiden kanssa tehtävä työ on tällä hetkellä vastaanottokodilla? Kysymykseen vastaavat kohdat alleviivattu.

Menetelminä on perheen pelisääntö -lomake, lupalomakkeet, keskustelut, tapaamiset, palaverit (tapaamisissa voi olla mukana pelkästään vanhemmat tai

myös lapsi, sisarukset ja mahdollisesti muuta verkostoa kuten isovanhemmat). Resurssit: pääasiassa omaohjaajat hoitavat keskustelut sekä pelisääntöjen tekemiset ja ns. tärkeät puhelut vanhemmille, jos omaohjaa on töissä hoitaa hän pääasiassa lapseen liittyvän yhteydenpidon perheeseen, muuten arien asiat voi

hoitaa kuka vain, esimerkiksi kouluasioiden tiedotus. Pääasiassa työskentely painottuu vanhempiin, sisarukset pääsoin mukana tapaamisissa, ei välttämättä muuten. (Työntekijä D 2011.)

Menetelminä lähinnä dialogi, perheen yhteisesti laadittavat pelisäännöt, kasvat keskustelut ja ajatustenvaihto tapaamisten ja puheluiden ohessa. Voimaannuttava, itseohjautuvuuteen ja vastuuttamiseen tähtäävä työote jonka avulla halutaan lisätä perheen ja lapsen ymmärrystä ja keinoja tilannetta koskien. Perheen kanssa työskentelyn tulisi olla jokaisen omaohjaajan ja ohjaajan asia. Aina tämä ei toteudu riittävässä määrin, syynä ajan sekä motivaation ja taitojen puute. (Työntekijä V 2011.)

4. vaihe. Eriväreillä alleviivatut asiat järjestetään poimimalla niistä keskeiset sanat teemakortteihin, jotka on nimetty aineistosta nousseiden aiheiden mukaan.

Vihreällä alleviivatut asiat →

Perheen kanssa tehtävä työ tällä hetkellä -teemakortti

- dialogi
- yhteisesti laadittavat perheen pelisäännöt
- palaverit
- neuvottelut
- lomakkeiden hyödyntäminen
- kotilomasopimukset
- satunnaista
- liian epäsäännöllistä
- aktiivista
- erittäin tärkeää
- riittämätöntä

5. vaihe. Teemakorttien pohjalta muodostetaan uudet teemat aineistolähtöisesti.

Työntekijöiden näkökulmasta perhetyön osaamisen lisääminen ja kehittämistarpeet ja -ehdotukset → Perheen kanssa työskentelyn kehittäminen

Vanhempien näkökulmasta perheen tarpeet, odotukset, tavoitteet ja toteutetun perhetyön riittävyys vastaanottotijaksolla → Perheen tuen tarve ja työskentelyn tavoitteet
